

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra primární a preprimární pedagogiky

Diplomová práce

Edita Žáková

Přípravenost učitele primární školy k sexuální výchově

Olomouc 2018

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Miluše Rašková, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a byly použity jen prameny uvedené v seznamu literatury.

V Olomouci dne 9. 4. 2018

.....

Edita Žáková

Zvláštní poděkování je věnováno vedoucí práce paní doc. PaedDr. Miluši Raškové, Ph.D. za odborné vedení a velmi cenné rady při tvorbě diplomové práce.

Dále bych ráda poděkovala všem učitelům a studentům, kteří se zúčastnili mého výzkumu. A v neposlední řadě také mé rodině a přátelům za podporu nejen při psaní diplomové práce, nýbrž za podporu během celého studia na vysoké škole.

Obsah

Úvod	6
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	8
1 Sexuální výchova	9
1.1 Definice pojmu.....	9
1.2 Historie sexuální výchovy.....	10
2 Sexuální výchova jako součást primární školy	14
2.1 Kurikulární dokumenty	14
2.2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.....	14
2.2.1 Člověk a jeho svět.....	16
2.3 Význam sexuální výchovy ve škole	17
3 Osobnost učitele a jeho připravenost k sexuální výchově.....	19
3.1 Osobnostní připravenost učitele sexuální výchovy	19
3.2 Odborně didaktická připravenost učitele sexuální výchovy	20
3.2.1 Cíle a etické zásady sexuální výchovy	21
3.2.2 Obsah sexuální výchovy.....	22
3.2.3 Charta sexuálních práv – IPPF.....	24
3.2.4 Metody a formy sexuální výchovy	28
4 Didaktické principy	31
4.1 Obecné didaktické zásady	31
4.2 Principy sexuální výchovy dle Täubnera	34
4.2.1 Princip spolupráce mezi rodinou a školou	34
4.2.2 Princip zapojení sexuální výchovy do všeobecné výchovy žáka	35
4.2.3 Princip vědeckosti v sexuální výchově	35
4.2.4 Princip koedukovaného charakteru v sexuální výchově	36
4.2.5 Princip etiky v sexuální výchově	36
4.2.6 Princip projekce a latence v sexuální výchově.....	37
4.2.7 Princip harmonie a komplexní sexuální výchovy	38
4.2.8 Princip přiměřenosti a individuálního přístupu	38
4.2.9 Princip aktivity a spolupráce žáka.....	39

4.2.10	Princip odborných a pedagogických předpokladů vychovatele	39
4.3	Speciální didaktické principy sexuální výchovy	40
II.	EMPIRICKÁ ČÁST	41
5	Výzkumné šetření	42
5.1	Metodologie výzkumu	42
5.2	Charakteristika zkoumaného souboru	43
5.3	Postup při sběru dat.....	44
5.4	Výsledky výzkumu a jejich popis	44
5.5	Shrnutí výzkumného šetření.....	66
	Závěr	68
	Seznam použitých zdrojů	70
	Seznam použitých symbolů a zkratk	73
	Seznam grafů	74
	Seznam tabulek	76
	Seznam příloh	77
	ANOTACE	

ÚVOD

Sexuální výchova je velmi aktuální a také poměrně často diskutované téma, což je jedním z důvodů, proč jsem si právě toto téma zvolila pro svou diplomovou práci.

Sexuální výchova je téma, kterým se zabývá mnoho odborníků, ať už sexuologů, psychologů či učitelů, v neposlední řadě se však sexuální výchově dostává pozornosti z řad široké veřejnosti. Sexuální výchově věnují svoji pozornost rodiče těch dětí, kterých se týká, ale také ostatní laická veřejnost. V současné době jsme velmi přehlčeni informacemi z různých oborů a týká se to i této oblasti. Děti se mohou na nejrůznějších informačních serverech dozvědět cokoliv, mnohdy jsou však informace zkreslené a nepravdivé, což dítě nemusí poznat. Často se setkáváme s úvahami o tom, jestli sexuální výchova vůbec patří do škol. Domníváme se však, že právě škola by měla být, spolu s rodiči, hlavním zdrojem informací v této oblasti. Dítě má právo na informace a učitel by měl usilovat o nejvhodnější cestu, jak dítě novými poznatky provést.

Na takovou výuku musí být učitel připraven, a to nejen odborně a didakticky, ale také osobnostně. Téma připravenosti učitele na sexuální výchovu je velmi obsáhlé. Z tohoto důvodu jsem si vybrala připravenost odborně didaktickou, z hlediska sexuálních principů, kterou se budu zabývat ve své diplomové práci nejvíce.

Vybrané téma sexuální výchovy a připravenosti učitele na její realizaci je běžné téma na světové úrovni. Problematikou sexuální výchovy ve škole se zabývají i další zahraniční státy. Více poznatků o realizaci sexuální výchovy v zahraničí uvádí například autor Kamil Janiš ve své publikaci Úvod do sexuální výchovy (2005).

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit a popsat, jak jsou učitele primární školy připraveni realizovat výuku sexuální výchovy v souvislosti s uplatňováním principů sexuální výchovy. **Dílčím cílem** bylo popsat teoretický základ připravenosti učitele k sexuální výchově v souvislosti s principy sexuální výchovy. **Dalším dílčím cílem** bylo zjistit a popsat prostřednictvím dotazníků znalost učitelů o principech sexuální výchovy

Tato diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a empirickou. V teoretické části je definován pojem sexuální výchova a jsou zde shrnuty poznatky o její historii. Druhá kapitola je věnována sexuální výchově realizované školou a jejímu ukotvení v kurikulu. Významná část diplomové práce se dotýká problematiky připravenosti učitele realizovat výuku sexuální výchovy. Připravenost učitele má několik složek, jimiž jsou například složka

osobnostní, teoretická a v neposlední řadě také didaktická složka. Ve třetí kapitole jsou zmíněny všechny oblasti připravenosti učitele, avšak nejvíce se tato diplomová práce dotýká odborně didaktické připravenosti, se kterou souvisí i poslední kapitola. Ta je věnována principům sexuální výchovy, které jsou velmi důležitým prvkem odborně didaktické připravenosti učitele a pro realizaci kvalitní výuky sexuální výchovy.

V empirické části práce jsme pomocí kvantitativního výzkumu zkoumali, jak jsou učitelé vybraných základních škol Zlínského kraje a studenti 4. a 5. ročníku prezenční i kombinované formy oboru Učitelství pro 1. stupeň z Univerzity Palackého v Olomouci připraveni realizovat výuku sexuální výchovy a jaké mají znalosti o principech sexuální výchovy. Jako prostředek pro sběr dat byl využit dotazník, který se skládal ze tří částí. V empirické části najdete jeho vyhodnocení s grafy a písemným komentářem. Další kapitoly jsou věnovány shrnutí výzkumu a závěru celé diplomové práce. V příloze dále naleznete očekávané výstupy vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět a náhled na elektronický dotazník a pro lepší přehlednost i tabulky vztahující se k procentuálnímu zastoupení respondentů u každé odpovědi položek dotazníku.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA

První kapitola této diplomové práce je věnována vymezení pojmu sexuální výchova. Pro lepší představu jsme uvedli hned několik definic sexuální výchovy od různých autorů. Dále jsme se v této kapitole věnovali shrnutí historie sexuální výchovy pro lepší pochopení vývoje sexuální výchovy až do podoby, v jaké ji máme ukotvenu v české škole v současné době.

1.1 Definice pojmu

Sexuální výchova je velmi aktuální téma, kterému se dostává pozornosti odborné i laické veřejnosti. Způsob, jakým má být sexuální výchova pojímána, představuje jednu ze zásadních otázek, ať už se jedná o vymezení cíle, obsahu nebo samotné realizace. I když není přesně definována otázka, o co sexuální výchově jde, víme, že by měla sexuální výchova plnit především poradenskou činnost. V současné době je sexuální výchova jedním ze základních pojmů, který můžeme vnímat jako jednu z částí celistvé výchovy žáka (Janiš, 2005).

V dnešním školství není sexuální výchova samostatným předmětem, ale patří mezi důležitou část integrace do všech předmětů primárního vzdělávání. Je součástí komplexní výchovy a má interdisciplinární charakter, takže by měla být vhodně zařazována do všech předmětů (Rašková, 2008). Při výuce sexuální výchovy není důležité jen předávání hotových informací, nýbrž také vštěpování morálních zásad, formování postojů žáka k sexuální problematice a rozvíjení jeho citové oblasti. Proto je tolik důležité pojímat sexuální výchovu komplexně, což je i jedním z principů sexuální výchovy (Rašková, 2007).

Sexuální výchovu definovalo mnoho významných autorů různě. Zde jsou pro představu uvedeny některé z nich:

„Výchova směřující k získání znalostí, návyků, dovedností, hodnot, norem a postojů v oblasti sexuálních vztahů mezi mužem a ženou, zakládání manželství a budování rodiny. V ČR je součástí škol. vzdělávání, ale nikoli jako samostatný předmět, nýbrž je začleněna do vzdělávacího oboru výchova ke zdraví až na 2. stupni ZŠ (podle RVP ZV). O způsobech optimální realizace sexuální výchovy jsou vedeny pokračující diskuse.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 261).

Podle Pondělíčkové – Mašlové (1973, s. 34) zní definice následně: „*Sexuální výchova znamená vštípení morálních principů a formování lidského jednání a postoje k sexuální problematice. Vyžaduje rozvíjet citovou oblast jedince v návaznosti na jeho budoucí sexuální touhy a potřeby.*“

Definice podle Uzla (1996, s. 83) tvrdí, že „*podstatu a cíle „sexuální výchovy“ tvoří vše, co přispívá k výchově celistvé osobnosti, schopné poznávat a chápat sociální, mravní psychologické a fyziologické zvláštnosti jedinců podle pohlaví a díky tomu zformovat optimální mezilidské vztahy s lidmi svého i opačného pohlaví.*“

„*Sexuální výchova je záměrná, formativní, plánovitá a dlouhodobě cílevědomá činnost, kterou aplikuje vychovatel (učitel, rodič aj.) na objekt výchovy (žák, dítě, chovanec apod.) a v součinnosti s ním, a ve které vychovávaný získává subjektivně i společensky žádoucí vědomosti, postoje a chování z nejširší oblasti sexuálního chování*“ (Janiš, Täubner, 1999, s. 8).

Z definic od různých autorů je patrné, že se většina z nich shoduje, že sexuální výchova představuje především vštípení morálních hodnot a postojů. Měla by vést žáky jako objekt výchovy k získávání relevantních informací a k výchově celistvého člověka.

1.2 Historie sexuální výchovy

Sexuální výchova se vyvíjela v průběhu historie z pohlavní výchovy až k sexuální výchově, výchově k manželství a rodičovství, ale vždy měla své místo. Můžeme konstatovat, že v podobě, v jaké ji známe dnes, však spadají začátky až do druhé poloviny 19. století, kde nalézáme příklady, které můžeme označit jako sexuální osvětu. Pro lepší přehlednost rozdělují autoři její historii do následujících pěti období (Janiš, 2008):

1. období – druhá polovina 19. století

Na konci 18. století docházelo k odtabuizování otázek týkajících se lidské sexuality. V Česku se zabýval pohlavní výchovou Pařízek, jehož zásluhou byl vydán překlad Praktické knihy ruční, která doporučuje realizaci pohlavní výchovy. Dalším velkým dílem, které pohlavní výchově prospělo, byla kniha s názvem Kraft: Ebinga: Psychopathia sexualis (Kraft – Ebing, 2011). Do rozvoje pohlavní výchovy však začala zasahovat Viktoriánská pruderie, která začala potlačovat přirozený zájem mládeže o sexualitu a zastrášovat ji nepravdivými

informacemi. Vlivem nárůstu sociálních problémů, jako byl zvyšující se počet nevěstinců, prostitutek či pohlavně přenosných chorob, na konci století vzrůstá potřeba sexuální osvěty. Posléze tak v odborných časopisech začínaly vycházet články právě na toto téma. Již v tomto období se do větší pozornosti dostávala také škola, která by se měla na sexuální osvětě spolu s rodinou podílet. Můžeme říci, že již tady se poučení o tématech sexuálních jeví jako kontroverzní téma pro širokou veřejnost. Navzdory tomu se však poučení do škol zavádí. Vlivem dalšího vzrůstu pohlavně přenosných chorob, a to především u mládeže, se začínají realizovat první osvětové akce a spolu s návrhy postupu řešení Spolkové rady Pedagogického muzea Komenského je můžeme považovat i dnes za průkopnické (Janiš, Marková, 2007).

2. období – 20. – 30. léta

Po první světové válce došlo k výrazným změnám. V důsledku války nastal rozvoj promiskuitního chování a sexuálně motivovaných trestných činů. Byla zřízena knihovna pohlavní výchovy, objevily se úvahy o změně názvu pohlavní výchovy na „výchovu k rodinnému životu“ (Záhoř, 1924). Záhoř dále prosazoval jako součást vyučování tzv. „výchovu k manželství“ (Jandourek, Sodomková, 2011). Do popředí vystoupily názory a spis T. G. Masaryka, který zastával mravní výchovu a sděloval názor, že žena má mít za celý život jen jednoho muže a naopak muž jen jednu ženu. Dále zastával názor úplné rovnosti mezi mužem a ženou. V otázce pohlavní výchovy ve škole se začínala řešit koedukace ve výchově, tedy výchova chlapců a dívek společně. Vznikaly nové lékařské obory – sexuologie a sexuální psychologie, které napomáhaly při boření tabu a mýtů ve společnosti (Janiš, Marková, 2007).

3. období – 1939 – 1968

Válka s sebou přinesla odmlku spojenou se sexuální osvětou. Po válce však byla snaha sexuální osvětu navrátit zpět a to formou předávání informací dětem v přírodopise. Bohužel se jednalo především o poznatky z anatomie a tzv. lékařský pohled na danou problematiku. Až v šedesátých letech je možno mluvit o tzv. „rozkvětu sexuální osvěty“. Jandourek a Sodomková (2011) poukázali dále na publikační činnost manželů Pondělíčkových. Manželé Pondělíčkoví mají ve své databázi několik knih na téma sex a dospívání, například knihu O sexuální výchově bez rozpaků (Pondělíčková - Mašlová, 1973), či knihu Lidská

sexualita jako projev přirozenosti a kultury (Pondělíček, Pondělíčková – Mašlová, 1974). Další posun znamenalo zavedení předmětu „Biologie dítěte a školní hygiena“ do všech pedagogických oborů. Později byl zaveden také předmět „Hygiena výchovně vzdělávacího procesu“, který se zaměřoval na metodické pokyny předávání sexuálních témat žákům budoucími učiteli. Můžeme tedy konstatovat, že již v šedesátých letech se odborníci zabývali připraveností učitele k sexuální výchově (Janiš, Marková, 2007). Rašková (2008) dále uvádí, že v období po 2. světové válce se otázce sexuální výchovy ve školách začínaly věnovat i zahraniční státy, například Švédsko, které již v roce 1942 zavedlo sexuální výchovu do svého vzdělávacího systému a stalo se tak příkladem pro ostatní státy.

4. období – 1969 – 1989

I v tomto období se odborníci shodovali na tom, že je sexuální výchova zanedbávanou oblastí výchovy. Sexuální témata byla i nadále ukotvena ve výchově k manželství a rodičovství.

Podle Jandourka a Sodomkové (2011) vystoupil v době normalizace do popředí psychiatr Miroslav Plzák, kterému se nedá upřít popularizace sexuálních témat. Díky dávce humoru přinesl sexuální výchově zcela jiný rozměr.

Přestože byla sexuální výchova vnímána jako jediný účinný prostředek boje proti nemoci AIDS, nebyla stávající výchova dostačující. V roce 1987 byla opět probírána nedostatečná připravenost učitele v tématech sexuální výchovy. V letech 1969 – 1989 došlo k vzrůstu sexuální osvěty, počet nežádoucího sexuálního chování však i nadále rostl (Janiš, Marková, 2007).

5. období – 1989 – současnost

Období po roce 1989 bylo zlomové pro školství obecně, takže není divu, že revoluce zasáhla také koncepci sexuální výchovy. Se změnou režimu se vyskytly nové problémy spojené se sexuálními tématy. Jako významný fakt uvedeme nárůst zájmu o masová media a tím pronikání informací, které byly do této doby cenzurovány a tabuizovány mezi širokou veřejností. Otevřená sexuální tematika s sebou však nesla problém v podobě kontaktu dětí s doposud nepřístupnými materiály, které nebyly dosud legislativně vyřešeny. Další hrozbou bylo zvyšující se riziko přenosu pohlavních chorob v důsledku růstu turismu. To vše si

žádalo nový přístup v problematice sexuální výchovy a modernější přístup k ní (Janiš, Marková, 2007, Jandourek, Sodomková, 2011).

V současnosti vyvolalo asi největší rozruch vydání příručky pro učitele k sexuální výchově, kterou vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Odpůrcům sexuální výchovy ve škole se především nelíbila část věnovaná praktickým ukázkám z jedné pražské základní školy (Štefflová, 2012).

S ohledem na historii dnes můžeme říci, že se přístup k sexuální výchově neustále vyvíjí. Avšak ani v současnosti není situace ideální. V dalších kapitolách se budeme zabývat ukotvením tématu sexuální výchovy v české primární škole a také stávající problematikou připravenosti učitele na realizaci sexuální výchovy, kterou, jak vidíme, řešili odborníci již v minulosti.

2 SEXUÁLNÍ VÝCHOVA JAKO SOUČÁST PRIMÁRNÍ ŠKOLY

Tato kapitola je zaměřena na systém kurikulárních dokumentů, především tedy na Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Kapitola rovněž ujasňuje pojmy jako klíčové kompetence či vzdělávací oblasti a uvádí, kde je v RVP ZV ukotvena sexuální výchova a také význam sexuální výchovy ve škole.

2.1 Kurikulární dokumenty

Systém kurikulárních dokumentů nám představuje dvě úrovně – státní a školní. Do státní úrovně zařazujeme Národní program vzdělávání a Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, dále ve zkratce RVP ZV. Národní program stojí nad Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání a vymezuje nám učivo jako celek. Na rozdíl od Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, který nám definuje rámec vzdělávání, respektive čeho má být na konci jednotlivých etap předškolního, základního a středního vzdělávání dosaženo. Školní úroveň, dále ve zkratce ŠVP, nám představuje školní vzdělávací úroveň, která nám více specifikuje, jak bude stanovených cílů dosaženo. ŠVP si tvoří každá škola sama, ale musí vycházet z Národního programu vzdělávání a rámcového vzdělávacího programu, které jsou pro ně závazné.

Všechny kurikulární dokumenty, ať už na státní či školní úrovni, jsou přístupné široké veřejnosti (RVP ZV, 2017).

2.2 Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

V předešlé kapitole jsme se již zmínili, že RVP ZV patří do systému kurikulárních dokumentů a to na státní úrovni. RVP ZV navazuje na Rámcový vzdělávací program předškolního vzdělávání a je otevřeným dokumentem, který bude dle aktuálních požadavků společnosti možné měnit a doplňovat. V tomto programu se můžeme dočíst, že nám „*stanovuje standardy pro základní vzdělávání, jejichž smyslem je účinně napomáhat při dosahování cílů stanovených v RVP ZV*“ (RVP, 2017, s. 6). RVP také zdůrazňuje klíčové kompetence, které uvádí potřebné vědomosti, dovednosti, schopnosti a postoje, které má žák prostřednictvím učiva získat, aby obstál v dalším vzdělávání i budoucím profesním životě. Klíčové kompetence stojí nad předměty, tudíž je můžeme aplikovat do každého předmětu. Konkrétně mluvíme o těchto klíčových kompetencích: *kompetence k učení, kompetence k řešení problému, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní* (RVP ZV, 2017, s. 6). Klíčové kompetence

jsou provázané s obsahem vzdělávání a uplatněním získaných dovedností a vědomostí v praktickém životě. Učitel je poté zodpovědný za naplnění výsledků vzdělávání jednotlivých etap. Dále nám vymezuje vzdělávací obsah a zařazuje průřezová témata. Plné znění klíčových kompetencí a průřezová témata jsou volně k nahlédnutí.

RVP ZV obsahuje devět vzdělávacích oblastí. Pro jasnou představu si je uvedeme v tabulce spolu s jejich vzdělávacím oborem nebo více vzdělávacími obory.

Tabulka 1 - Vzdělávací oblasti podle RVP ZV (2017, s. 14)

Vzdělávací oblast	Vzdělávací obory
<i>Jazyk a jazyková komunikace</i>	<i>Český jazyk a literatura, Cizí jazyk, Další cizí jazyk</i>
<i>Matematika a její aplikace</i>	<i>Matematika a její aplikace</i>
<i>Informační a komunikační technologie</i>	<i>Informační a komunikační technologie</i>
<i>Člověk a jeho svět</i>	<i>Člověk a jeho svět</i>
<i>Člověk a společnost</i>	<i>Dějepis, Výchova k občanství</i>
<i>Člověk a příroda</i>	<i>Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis</i>
<i>Umění a kultura</i>	<i>Hudební výchova, Výtvarná výchova</i>
<i>Člověk a zdraví</i>	<i>Výchova ke zdraví, Tělesná výchova</i>
<i>Člověk a svět práce</i>	<i>Člověk a svět práce</i>

V úvodu každé vzdělávací oblasti můžeme najít její charakteristiku, včetně významu vzdělávací oblasti v základním vzdělávání, na kterou navazuje cílové zaměření, ve kterém je uvedeno, jak máme žáka vést, aby dosahoval již zmíněných klíčových kompetencí. Dále zde nalezneme učivo a očekávané výstupy pro 1. období, což je 1. až 3. ročník, a pro 2. období, které se vztahuje k 4. až 5. ročníku.

Právě ve vzdělávací oblasti s názvem **Člověk a jeho svět** můžeme najít ukotvenou sexuální výchovu na 1. stupni základní školy. Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět si podrobněji uvedeme v následující kapitole.

2.2.1 Člověk a jeho svět

Ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět se žáci učí prostřednictvím vlastního prožitku poznávat svět okolo sebe. Navazují již na předešlé zkušenosti z rodiny a předškolního vzdělávání. Poznávají své okolí, lidi kolem sebe a přírodu, kterou se učí chránit. Tato oblast existuje pouze pro 1. stupeň základní školy. Na 2. stupni základní školy spadá sexuální výchova pod vzdělávací oblast Člověk a zdraví, která navazuje na poznatky získaných v oblasti Člověk a jeho svět.

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět členíme do pěti tematických okruhů.

Tabulka 2 - Tematické okruhy vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět podle RVP ZV (2017, s. 42 – 43)

Tematický okruh	Charakteristika
<i>Místo, kde žijeme</i>	V tomto okruhu ukazujeme žákovi roli, kterou má ve své rodině, městě, obci, škole a v celé společnosti.
<i>Lidé kolem nás</i>	Žák se učí správnému chování k ostatním lidem, toleranci a respektu. Okruh směřuje k získávání potřebných vědomostí a dovedností žáka jako budoucího občana demokratického státu.
<i>Lidé a čas</i>	Orientace v čase postupně od známých událostí v rodině až po důležitá data v naší historii.

<i>Rozmanitost přírody</i>	Žáci poznávají živou i neživou přírodu a seznamují se s naší Zemí jako planetou sluneční soustavy.
<i>Člověk a jeho zdraví</i>	Vnímání sebe jako živé bytosti a pojmání vlastního zdraví. Do tohoto tematického okruhu spadá učivo o lidském těle, do kterého řadíme i pohlavní rozdíly mezi mužem a ženou, základy lidské reprodukce, vývoj jedince, dále nemoci přenosné a nepřenosné, ochranu před infekcemi přenosnými krví (hepatitida, HIV/AIDS), partnerství, rodičovství, partnerské vztahy, osobní vztahy, etickou stránku vztahů, návykové látky a v neposlední řadě také nebezpečí komunikace elektronických médií, které je v současnosti velmi aktuální.

Jak můžeme z tabulky vyčíst, sexuální výchovu máme ukotvenu v tematickém okruhu Člověk a jeho zdraví.

Každý z tematických okruhů obsahuje své očekávané výstupy pro 1. a 2. období, viz Příloha 1.

2.3 Význam sexuální výchovy ve škole

Sexuální výchova začíná dlouho předtím, než děti začnou chodit do školy. Na děti působí mnoho dospělých včetně rodičů, prarodičů a jiných známých. Aniž by si to uvědomovali, formují v dítěti už po narození postoje k jejich sexualitě. To, jakým způsobem se chovají k holčičce či chlapečkovi, jak dítě oblékají, jaké mu kupují hračky, jak se rodiče chovají k sobě navzájem, buduje v dítěti vztah k sexuální výchově. Děti potřebují znát odpovědi na otázku „Jak jsem přišel na svět?“ pravdivě a ještě před nástupem do školy. Nejpozději však v primární škole (Halstead, Reiss, 2003). Děti se prostřednictvím sexuální výchovy seznamují s okolním světem a rozvíjí své dovednosti. Už v raném věku se dozvídají

informace o rozdílech pohlaví, o vztazích, lidském těle a podobně tím, že sledují svět okolo sebe, ale také z neformálních zdrojů, z televize, internetu nebo od přátel. Velká část těchto informací však nemusí být založena na pravdě a může být pro dítě matoucí. Bez formální sexuální výchovy ve škole děti pokračují v procesu učení o vztazích a sexu bez vedení a podpory. Poradenství o tom, co děti potřebují a chtějí vědět, je důležitá součást při rozvíjení jejich odpovědnosti a rozhodovacích dovedností. Děti potřebují vědět, že existují jasné parametry ohledně přijatelného a nepřijatelného chování ve vztahu k ostatním lidem. Školní život dětí rozvíjí sebevědomí a jejich schopnost pracovat ve skupině lidí. Prostředí, kde si děti vzájemně pomáhají, je prospěšné pro posilování jejich pozitivních vztahů. Způsob, jakým se dívky a chlapci společně ovlivňují, může být významným faktorem pro snížení rizik, která plynou z pozdějšího sexuálního života. Díky tomu, že spolu dívky a chlapci mluví, je umožněn rozvoj empatie a respektu. Základní škola je klíčové prostředí, v němž mohou být chlapci a dívky povzbuzováni, aby se učili od sebe navzájem (Blake, 2002).

Pondělíček (1994) sděluje názor, že by ve škole měl být předmět sexuální výchova samostatně, protože se řadí k předmětům, u kterých můžeme formovat žákovu osobnost tak, aby si v pozdějším věku dokázal uhájit svůj názor nebo ho dokonce změnit.

3 OSOBNOST UČITELE A JEHO PŘIPRAVENOST K SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ

Osobnostní předpoklady tvoří stejně jako profesní znalosti a dovednosti důležitou součást celkové připravenosti učitele na výuku a to nejen v sexuální výchově. Připravenost učitele k sexuální výchově řadíme mezi profesní kompetence založené na odborné přípravě, úspěšné nástupní praxi a osobnostních předpokladech (Rašková, 2008). V této kapitole je nejprve definován pojem učitel a poté jsou všechny složky připravenosti učitele k sexuální výchově rozebrány podrobněji.

3.1 Osobnostní připravenost učitele sexuální výchovy

Na osobnost můžeme nahlížet z několika pojetí. Z pojetí psychologického je to člověk s jedinečnou strukturou svých psychických vlastností a dispozic. Rozlišujeme několik typů psychologických teorií osobnosti, které popisují jejich struktury. Z pojetí pedagogického se jeví jako hlavní „*rozvoj osobnosti vzdělávajících se subjektů, prostřednictvím intencionální výchovy a edukace*“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, s. 183-184).

Definovat učitele, potažmo osobnost učitele, není snadné. Několik autorů se snažilo charakterizovat tzv. ideálního učitele, nicméně vždy došli k názoru, že každému vyhovuje něco jiného, takže ideální učitel pro jedno dítě ještě nemusí nutně znamenat ideálního učitele pro celou třídu. Učitel by měl být respektovanou, zralou a stabilní osobností a v neposlední řadě také osobností klíčovou, která se dětem stává vzorem v nejrůznějších situacích v běžném životě (Hartl, Hartlová, 2000). Je nutné si také uvědomit, že dítě v mladším školním věku vnímá učitele jako nositele pravdy a velmi emočně. K učiteli často zaujímá velmi nekritický pohled a učitel by si toho tedy měl být vědom (Vágnerová, 2012).

Pedagog Helus (2009) ve své knize také mluví o tzv. osobnostním pojetí dítěte, které je v současnosti velmi aktuální. S důrazem na individualitu každého z žáků je kladen vysoký důraz na profesní kompetence učitele. Profesní kompetence učitele nalezneme ukotveny v pedagogické reflexi, pod kterou řadíme veškeré přemýšlení a uvažování učitele nad řízením edukace, aby vedla k naplnění stanovených cílů. Helus ve své knize zdůrazňuje, že naše chování k dítěti ovlivňuje žákovo dětství a žák si následky učitelova chování mnohdy nese celý život.

Dle osobnostních předpokladů by měl učitel předávat informace a učit žáky v závislosti na jejich věku, srozumitelně, otevřeně a pravdivě, a to v příznivé a přátelské atmosféře.

Učitel by se neměl cítit v rozpacích při probírání citlivých témat a při zodpovídání choulostivých otázek žáků. Stydlivost může bránit učiteli k upřímnému předávání poznatků a může vést k překrucování či tabuizování témat sexuální výchovy až k úplnému vyhýbání se sexuální výchově. Je nutné podotknout, že klíčová je zde také spolupráce učitele s ostatními kolegy a předávání si zkušeností na toto téma (Rašková, 2008). Podobné požadavky na učitele zpracovalo též Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Pro představu doplníme ještě požadavek na učitele, který by měl být otevřený a tolerantní k různým pohledům na sexualitu a v neposlední řadě by měl umět spolupracovat s rodiči žáků (MŠMT, 2010).

Po výčtu předpokladů pro učitele můžeme vidět, že osobnostní připravenost je nejsložitější složkou v připravenosti učitele. Odborná i didaktická připravenost do značné míry závisí na studiu učitele. Ten ji poměrně snadno může nastudovat z dostupné literatury. S postoji učitele k této problematice se pracuje nejhůře a záleží na vstupních předpokladech, které posléze vedou k formování učitelské osobnosti. Přesto, že se osobnost učitele formuje již v dětství, to ale zcela jistě neznamená, že na svém vlastním přístupu k sexuální výchově nemůže učitel pracovat i v budoucnu (Janiš, Kraus, Vacek, 2007). Navzdory tomu podle Raškové (2008) celá třetina učitelů vhodnými osobnostními předpoklady nedisponuje.

3.2 Odborně didaktická připravenost učitele sexuální výchovy

Vedle osobnostních předpokladů je kladen důraz na odbornou a didaktickou připravenost učitele sexuální výchovy. S tím souvisí požadavek na kvalifikovanost učitele v didaktice sexuální výchovy, tedy nutnost znát koncepci sexuální výchovy v kontextu primární školy, její cíle, obsah, specifické metody, formy, principy a vyučovací strategie pro předávání témat sexuální výchovy dětem. Dále by měl učitel znát sexuální práva a roviny sexuální výchovy (Rašková, 2008).

Témata sexuální výchovy musí učitel nejen chápat, ale také by měl zajistit žákům vždy aktuální informace, což je i jedním z principů sexuální výchovy. S tím souvisí potřeba učitele průběžně si doplňovat aktuální informace v této oblasti. MŠMT také doporučuje účast učitelů na seminářích, kde si učitelé doplňují informace o tom, jak tato choulostivá témata žákům předat citlivě a v závislosti na jejich věku. Do obsahu sexuální výchovy je zařazována prevence sexuálního zneužívání, sexuálně přenosných chorob apod., proto je zapotřebí, aby učitel znal příslušnou legislativu tak, aby při jeho podezření na spáchání trestného činu mohl

vyrozumět příslušný orgán (MŠMT, 2010). Odborné předpoklady se tvoří již při studiu učitele na vysoké škole, učitel je však musí dále rozvíjet (Rašková, 2008).

Nyní si uvedeme jednotlivé složky odborné připravenosti, jako jsou cíle, etické zásady, obsah sexuální výchovy, metody apod. Znalost všech těchto složek je pro realizaci výuky sexuální výchovy nepostradatelná.

3.2.1 Cíle a etické zásady sexuální výchovy

Cíle vzdělání a výchovy můžeme chápat jako změny jedince, kterých dosahujeme pomocí různých výchovně-vzdělávacích aktivit. Vymezuji nám edukační záměry a naznačují směr žádoucích postupů. Radíme je k nejdůležitějším pedagogickým kategoriím. (Průcha, 2009). Podle Kantorové (2010) je cílem to, k čemu máme ve výuce směřovat a čeho máme při využití obsahu, metod a forem výuky dosáhnout. Cíl vychází ze společnosti a aktuální situace, a jelikož se společnost neustále vyvíjí a posunuje dopředu, je nutné, abychom souběžně upravovali i cíle.

Tak jako ostatní disciplíny výchovně-vzdělávacího procesu má i sexuální výchova své stanovené cíle. Při stanovení cíle sexuální výchovy musíme dbát pozornosti nejen na individuální věkové zvláštnosti dítěte, ale také na náboženské a ideové rozdíly každého z žáků, což je pro sexuální výchovu typické (Täubner, 1997).

„Cílem sexuální výchovy je získání přiměřených poznatků z oblasti lidské sexuality, partnerských vztahů před manželstvím, v průběhu manželství a rodičovství, získání správných společenských a emocionálních postojů k sexualitě a v nejširším slova smyslu ke všemu, co se sexualitou souvisí; osvojení si návyků a dovedností, které jsou nezbytné pro individuální život člověka a pro jeho společenské fungování v partnerských vztazích, v manželství a v rodině.“ (Täubner, 1997, s. 5)

Blake (2002) uvádí jako cíle sexuální výchovy primární školy následující:

- Rozvíjet schopnosti a důvěru dětí
- Připravit žáka na aktivní roli v sociální skupině
- Vybudovat u žáka pozitivní přístup ke zdravému a bezpečnému způsobu života a schopnost rozpoznat bezpečné a nebezpečné situace
- Rozvíjet dobré vztahy a respekt k rozdílům mezi lidmi

- Rozvíjet myšlení a schopnost vyjadřování a naslouchání druhým o pocitech a mezilidských vztazích
- Pojmenovat správně části těla a popsat jejich funkce
- Seznámit se se změnami v dospívání a připravit žáky na pubertu
- Porozumět základům lidské reprodukce

Zvěřina (2003) shrnuje cíle do oblastí, ve kterých bychom měli dětem poskytnout informace o anatomii, fyziologii, psychologii a etice, ale také v nich vybudovat zodpovědnost za sebe sama a respekt k různým pohledům na sexualitu. To vše za předpokladu, že sexualita přirozeně patří do našich životů.

Vedle cílů sexuální výchovy zařazuje Zvěřina (2003) ještě etické zásady a upozorňuje na skutečnost, že pokud by je učitel nemohl z důvodu vyhraněného mravního postoje či jiného důvodu dodržovat, měl by výuku sexuální výchovy ponechat jinému učiteli. Mezi etické zásady uvádí nepřipustné jednání, jako například porušování lidské svobody fyzickým nebo psychickým nátlakem, využívání druhých lidí na základě vlastního uspokojení a rasovou diskriminaci, dále upřednostnění trvalého dlouhodobého vztahu před pouhým fyzickým uspokojením, rovnocennost mužů a žen, uvědomění si faktu, že sexualita a sexuální život se týkají také lidí s postižením, a také toho, že svoboda jednotlivce končí tam, kde začíná svoboda druhého, proto sem také patří nevhodné sexuální projevy, které narušují svobodu a útočí na jiného člověka.

Domníváme se proto, že by se měla sexuální výchova zaměřovat na výchovu a formování žákovy osobnosti více, než na osvojování poznatků. Měla by dávat žákovi různé úhly pohledu na danou věc a učit kritickému myšlení, tak aby v budoucnu mohl uvážit všechny důsledky svého jednání.

3.2.2 Obsah sexuální výchovy

„Realizace obsahu sexuální výchovy vychází z jejich obecných a postupných cílů.“ (Průcha, 2009). Určit, co mezi témata sexuální výchovy patří a co už ne, není jednoduché. Samotní odborníci se v názorech liší. Obecně však můžeme definovat několik témat, která se pojí k určitému věku dítěte. Již ve věku předškoláka jich máme hned několik. Jsou to ta témata, na která dovede dítě samo odpovědět, chápe je. Tato témata poté přirozeně plynou ze zvědavosti dětí v tomto věku. V mladším školním věku se poté na informace, poznatky

a postoje, které děti mají již z předškolního vzdělávání, navazuje. Při vytváření obsahu bychom vždy měli mít na paměti roviny, které nám vždy rozvíjí určitou stránku dítěte. Můžeme je rozdělit na rovinu rozumovou, rovinu sociální linie a linii citových vztahů. Rovina rozumová dítěti předává potřebné informace o rozdílech pohlaví, o vývoji a příchodu dítěte na svět, o chování dospělých a zásobník pojmů, které se této problematiky týkají a na kterých může žák rozšiřovat své poznání. Rovina sociální linie neboli rovina vzoru dítěti ukazuje chování obou partnerů i prostřednictvím chování vlastních rodičů, chování ve společnosti, navazování kontaktu, kultivované vyjadřování v oblasti sexuální tematiky či hygienické návyky. Linií, která se snaží předat hodnoty jako rodinu, ve které dítě může nalézt lásku, bezpečí a pomoc, nazýváme linií citových vztahů. Tato rovina také zahrnuje empatii a komunikaci mezi vrstevníky a dospělými (Rašková, 2007).

Obsah sexuální výchovy můžeme třídit také podle hlediska přípravy na budoucí život, ve kterém bude mít každý člověk roli ve své sociální skupině. Obsah sexuální výchovy se zaměřuje na přítomnost, ale také na budoucí život žáků. V koncepci ministerstva školství jsou zahrnuty informace o narození, pohlavní soustavě a různé projevy sexuality z důvodu vštěpování morálních a etických zásad pro pozdější chování ve společnosti (Janiš, 2005).

Siecus (1991) ve své publikaci uvádí, že programy sexuální výchovy by měly být v rámci celkového komplexního programu včetně zdravotní výchovy a měly by řešit nejširší otázky v kontextu podpory zdraví, sociálních věcí a prevence nemocí. Dále by měly být vyvinuté tak, aby respektovaly různorodost hodnot a přesvědčení dětí ve třídě. Materiály k sexuálně výchově mají zodpovídat specifické otázky dětí a odrážet jejich kulturní rozmanitost. Sexuální výchova je u dětí účinná pokud nejen že získávají informace, ale mohou také prozkoumat své vlastní postoje, hodnoty a rozvíjet své sociální dovednosti. Uzel (2007) také upozorňuje na to, že děti by měly již od malička znát správná pojmenování a učitelé či rodiče by je neměli schovávat za nejrůznější jiné názvy, např. u pojmenování mužských a ženských pohlavních orgánů. Dle Kirby (1999) programy sexuální výchovy nezvyšují míru sexuálních aktivit, ale některé z nich mohou dokonce snížit riziko sexuálního chování a to buď odložením sexuálního života na později, nebo zodpovědnějším přístupováním k němu. Tyto programy tedy mohou být účinnou složkou v širší iniciativě snížení počtu sexuálně přenosných chorob, neplánovaných těhotenství v dospívání či sexuálního zneužívání (Sexuality and sex education at home and school, 1999).

Sexuální výchova se zaměřuje na několik bodů:

- pomoc pochopit dětem a mládeži, co se děje s jejich tělem, což by se nemělo týkat pouze fyziologických změn v dospívání, ale také změn psychických a vývoje intelektu
- témata lásky a reprodukce, která jsou zpracována v přirozených souvislostech; zodpovědnost za založení rodiny
- uvědomění si vlastní plodnosti; prostřednictvím znalosti o schopnosti stát se jednou matkou nebo otcem jsou sexuální aktivity zvažovány zodpovědně
- kultivace slovníku především v sexuální oblasti
- sexuální orientace v kontextu jejich skutečného rozložení v populaci, menšiny nejsou diskriminovány ani idealizovány
- péče je věnována také dětem, které pocházejí z rozbitých rodinných vztahů, snaha o citlivé řešení a nikoliv zlehčování jejich problémů
- v neposlední řadě probírá tématu těhotenství, dospívání a prevence sexuálně přenosných chorob (Prinzipien Sexualpädagogik).

3.2.3 Charta sexuálních práv – IPPF

International Planned Parenthood Federation (IPPF) je největší světová organizace, která je zapojena do světového úsilí zavést právo do skutečného života lidí (Rašková, 2007).

Listina IPPF, International Planned Parenthood Federation, o sexuálních a reprodukčních právech nebo také jen sexuálních právech, označuje širokou škálu problémů týkajících se sexuálního a reprodukčního zdraví, které spadají do oblasti působnosti dvanácti základních lidských práv. Tato základní lidská práva pocházejí ze čtyř mezinárodních smluv o lidských právech, které byly schváleny řadou zemí po celém světě (IPPF, 1997).

Sexuální práva by zcela jistě měl znát každý učitel a vědomě je také předávat svým žákům v závislosti na jejich věku. Sexuálních práv je celkem 12 a jsou volně k nahlédnutí na webových stránkách světové organizace International Planned Parenthood Federation.

Všech dvanáct sexuálních práv si nyní uvedeme s krátkým písemným komentářem, který byl přeložen z anglického jazyka z výše uvedených webových stránek organizace IPPF.

1. Právo na život

Právo na život zdůrazňuje, že všechny osoby mají právo na život, život ženy by neměl být ohrožen ani těhotenstvím a porodem. Pomocí plánování rodiny můžeme zabránit těhotenstvím, které přinášejí velké riziko úmrtnosti pro matku a dítě.

2. Právo na svobodu a osobní bezpečnost

Právo na svobodu a bezpečnost osoby zahrnuje svobodu k ovládnutí vlastního sexuálního a reprodukčního života. Zaměřuje se na ochranu dětí, žen a mužů před sexuálním zneužíváním, před lékařskými zásahy souvisejícími se sexuální a reprodukční činností a jakoukoliv zdravotní péčí bez plného a informovaného souhlasu pacienta. IPPF dále bojuje proti nucené sterilizaci, potratům nebo také proti zákonům, které uvěznují ženy z důvodu vlastního ukončení těhotenství.

3. Právo na rovnost a ochranu proti všem formám diskriminace

Všechny osoby se rodí svobodně a sobě si rovné. Nikdo by neměl být diskriminován na základě rasy, etnického původu, barvy, chudoby, sexuální orientace, rodinného stavu, rodinného postavení, tělesného nebo mentálního postižení, věku, jazyka, náboženství, politického či jiného názoru, národnostního nebo sociálního původu nebo jiného stavu. Dále se věnuje také boji proti diskriminaci žen na základě těhotenství nebo mateřství v zaměstnání.

4. Právo na soukromí

Právo na soukromí zajišťuje právo rozhodovat se samostatně ohledně sexuálního a reprodukčního života. Dále zahrnuje pokyny pro poskytovatele služeb, které zajistí, že všechny osobní údaje, které jim budou poskytnuty, jsou důvěrné, a informace a služby týkající se sexuálního a reprodukčního zdraví pro mladé občany. Do právních předpisů, které se týkají soukromí, byly zahrnuty také bezpečné potraty, protože právo žen k této volbě patří do soukromí každé ženy.

5. Právo na svobodu myšlení

Všechny osoby mají právo rozhodovat samy o své sexualitě, sexuálním styku a reprodukčním zdraví. Mají právo hledat a přijímat informace prostřednictvím jakéhokoli média. IPPF dále zahrnuje právo na interpretaci náboženských textů, filosofii, zvyků a svobodu vyjadřovat své postoje a názory.

6. Právo na informace a vzdělání

Základní právo na vzdělání zahrnuje právo na přístup k informacím a vzdělávání v oblasti sexuálního a reprodukčního zdraví a práv, přístup mládeže k vzdělání o sexuálním a reprodukčním zdraví a seznámení s programy, které umožňují uživatelům přijímat všechna rozhodnutí na základě úplného, svobodného a informovaného souhlasu. Dále podporuje systémy vzdělávání, které nediskriminují těhotné studentky a mladé matky.

7. Právo rozhodnout se, zda uzavřít sňatek, založit a plánovat rodinu

Všechny osoby mají právo se svobodně rozhodnout, zda uzavřou sňatek a založí rodinu. Dále sem patří právo na nediskriminační přístup k službám sexuálního a reprodukčního zdraví, včetně plánování rodiny, léčby neplodnosti, prevence a léčby sexuálně přenosných infekcí, včetně HIV/AIDS.

8. Právo rozhodnout se, zda a kdy mít děti

Každý má právo rozhodnout se, zda bude mít děti, případně kolik dětí bude mít, a jaké věkové rozestupy mezi nimi budou. Právo dále zahrnuje svobodu mužů a žen zvolit si bezpečnou a přijatelnou metodu proti neplánovanému rodičovství a také přístup k informacím a službám souvisejícím s reprodukčním zdravím, bezpečným potratem nebo k metodám asistované reprodukce. Právo zahrnuje také kampaň proti diskriminaci žen na pracovišti, na které se vyvíjí tlak, aby zůstávaly v zaměstnání místo mateřství.

9. Právo na zdravotní péči a ochranu zdraví

Všichni lidé mají právo na komplexní služby zdravotní péče včetně bezpečného potratu, diagnostiky a léčby neplodnosti a sexuálně přenosných infekcí. Dále je zajištěno právo na poradenství v oblasti těhotenství a neplodnosti, které lidem umožňuje jejich vlastní

rozhodnutí na základě nestranně prezentovaných informací. Sexuální a reprodukční zdravotní péče by měla být přístupná finančně i z hlediska vzdálenosti od místa bydliště, měla by respektovat lidskou důstojnost a poskytovat vhodnou péči pro nastávající matky včetně poradenských služeb. V neposlední řadě zahrnuje právo na finanční příspěvek v době mateřské dovolené.

10. Právo na využívání výhod vědeckého pokroku

Všechny osoby mají právo využívat přínos vědeckého pokroku. Patří sem právo na přístup ke všem dostupným technologiím reprodukčního zdraví včetně nejnovějších metod antikoncepce za předpokladu, že tyto technologie jsou bezpečné a přijatelné. Dále sem spadá právo na použití nejnovějších metod při léčení neplodnosti, využití metod asistované reprodukce apod.

11. Právo na svobodu shromažďování a politickou účast

Zde je zahrnuto právo aktivní individuální obhajoby v oblasti sexuálních a reprodukčních práv a aktivní podporu nevládních organizací, dále pak kampaň proti pronásledování jednotlivců či organizací, které se snaží ovlivnit vnitrostátní politiku v záležitostech týkajících se sexuálních a reprodukčních práv. Vyjadřuje potřebu respektovat sexuální práva stejně jako lidská práva.

12. Právo na ochranu proti mučení a špatnému zacházení

Všechny ženy, muži i děti mají právo být chráněni proti mučení, nelidskému a ponižujícímu zacházení. Zejména je zde důležité právo dětí a žen na ochranu před prostitucí, sexuálním vykořisťováním, nucením k jakékoliv sexuální aktivitě či účasti v pornografických materiálech. Spadá sem rovněž kampaň proti lékařským testům či experimentům, které se týkají lidské sexuality nebo plodnosti, které jsou bez úplného, svobodného a informovaného souhlasu zúčastněných osob.

Sexuální práva také souvisí s cíli, obsahem a principy sexuální výchovy. Díky nim učitel lépe zvolí, jaké postoje by v dítěti měl budovat. Žáci by již na prvním stupni měli znát tato práva. V obsahu sexuální výchovy je také ukotvena prevence sexuálního zneužívání, která

souvisí právě s právem na ochranu proti špatnému zacházení. V souladu se sexuálními právy by také učitel měl realizovat výuku sexuální výchovy. Znalost sexuálních práv patří do odborné připravenosti učitele k sexuální výchově.

3.2.4 Metody a formy sexuální výchovy

Obecně můžeme říci, že výukové metody nám slouží k dosahování stanoveného cíle. Metoda je cesta nebo postup, jak takového cíle dosáhnout. Je pochopitelné, že ani odborné informace nemohou stačit pro kvalitní výuku. Jedině vhodně zvolená metoda může žákovi pomoci při jeho vlastním učení (Průcha, 2009, MŠMT, 2010).

Jelikož sexuální výchova na primární škole není samostatným předmětem, může být výuka realizována různými formami. MŠMT (2010) uvádí jako nejčastěji využívané formy zařazení sexuální výchovy do různých předmětů a dále jako součást samostatného předmětu, a to nejčastěji Člověk a jeho svět na 1. stupni základní školy. Jako další formy uvedeme kurzy a semináře, které mohou být vedeny odborníkem na dané téma. Dále MŠMT zmiňuje subjekty, které nabízí bezplatné programy na podporu projektů sexuální výchovy, které může učitel s dětmi využít.

Doporučení MŠMT k sexuální výchově uvádí 3 základní hlediska, která učitel uplatňuje při výběru metod a forem výuky. Jsou to tato hlediska:

- a) hledisko biologické a psychologické, do kterého zařazujeme zdravotní, biologické a psychologické odvětví sexuální výchovy;
- b) hledisko sociální a etnické individuální zvláštnosti žáka, se kterým už do školy vstupuje, jeho sociální podmínky, ve kterých žije a které ovlivňuje jeho chování;
- c) hledisko pedagogicko-didaktické a zkušenostní, tedy získávání nových návyků ve společnosti a ve škole vlivem vyučujícího, který na žáka působí.

Ke zmíněným hlediskům doplníme ještě otázky, které formuloval Pondělíček (1994). Tyto otázky by si měl učitel zodpovědět ještě předtím, než přistoupí k výuce. Jsou to tyto otázky:

- Jakou věkovou skupinu oslovuji?
- Jaké mají zájmy a na jakou formu výuky jsou zvyklí?
- Jak vypadá třída, ve které chci výuku vést, a jaké mám materiální vybavení?
- Jakou mám časovou dotaci?

Při samotné volbě metod sexuální výchovy může učitel zvolit klasické výukové metody, přičemž rozlišujeme metody slovní, jako je například vyprávění, vysvětlování, rozhovor nebo práce s textem, dále metody názorně-demonstrační, ke kterým řadíme pozorování, práci s obrazem atd., a nakonec metody dovednostně-praktické, jako jsou např. napodobování, manipulování, nácvik dovedností apod. (Průcha, 2009).

Augustyn (1997) ve své publikaci uvádí metodu individuálního dialogu s dítětem jako hlavní metodu, která by neměla být opomíjena. Zdůrazňuje zde také význam spolupráce s rodinou při osobním rozhovoru syna s otcem a dcery s matkou. Dále uvádí metodu přednášky, práce ve skupinkách či využití knih, filmů a audiovizuálních pořadů. Upozorňuje také na metodu zneužívání při sexuální výchově a jako jeden z příkladů udává jakékoliv aktivity, které mohou vést k narušení soukromí dítěte.

Siecus (1991) zmiňuje širokou škálu metod a činností, které mohou podpořit žákovu učení. Jsou to například interaktivní diskuze, role, hry, demonstrace, individuální a skupinový výzkum, skupinové cvičení a domácí úkoly.

K metodám sexuální výchovy uvedeme také metody, které popisuje ve své publikaci Täubner (1997). Tyto metody vychází z respektování citlivosti údajů probíraných témat sexuální výchovy a aktivně zapojují žáka do procesu učení. Jedná se například o **dialogické aktivizační metody**, které jsou založeny na dialogu mezi učitelem a žákem. Dle našeho názoru je dialog velmi užitečnou metodou a to především proto, že je při použití této metody žák aktivní při vyučování a nejedná se jen o pouhé předávání hotových poznatků. Dialog může být zvolen dle forem interakce ve skupině, dále může být dialog vedený na podnět simulovaného dialogu nebo může být rovněž založený na anketě či referátu žáka.

Zmíňme také **problémové metody**, kterých může učitel užít pro formu výuky ve skupině. Tyto metody kladou větší náročnost na učitele, který se na výuku připravuje, a výsledky se u žáka nemusí dostavit hned. Problémové metody rozvíjí u žáka především postoje, což je při výuce sexuální výchovy žádoucí. Do problémové metody řadí Täubner tzv. fiktivní studii, kde žáci pomocí fiktivního příběhu přichází na jádro problému. Tato metoda je zaměřena na jednu konkrétní situaci, proto je vhodná i pro děti mladšího školního věku. Myslím si, že tato metoda je pro učitele velmi náročná na přípravu. Metodu by měli učitelé kvůli diskusi ve skupině zařazovat spíše pro 2. období primární školy, kde by již žáci měli mít nějaké elementární znalosti této problematiky, tak aby mohli vhodně diskutovat ve skupině se svými spolužáky o zadané fiktivní situaci.

Inscenační metody žákovi dávají možnost vžít se do určité situace pomocí scény, kterou si sám zkusí zahrát. Děti se tedy mohou rozdělit na herce a diváky a společně řešit fiktivní situaci s vnějším pohledem, který jim tato metoda poskytuje. Tato metoda má typické body jako seznámení žáka s jeho rolí a příběhem, konzultace s vychovatelem o možnostech řešení fiktivní situace, diskuze a zhodnocení. Zde můžeme využít prvky dramatické výchovy. Výhoda této metody spočívá dle mého názoru také v tom, že je dítě schováno ve svojí roli a více tedy může odhalit samo sebe. Dítě bude mít pocit, že nejedná za sebe, ale za svou roli.

Metody využívající psychodramatické techniky jsou založeny na psychologických principech. Nejlépe se v sexuální výchově dají využít metody jako „Monolog“, kde se hráč pokouší vcítit se do příběhu, který předem vypráví učitel. Hráč sedí uprostřed v kruhu a zkouší formulovat všechny myšlenky, které ho napadají, nahlas. Mluví o tom, jak by se zachoval, kdyby byl na místě hrdiny nebo hrdinky z příběhu.

Metoda „Dvojník“ je určena vždy pro dvojici hráčů, která řeší předem daný fiktivní konflikt. Dvojice sedí naproti sobě a za jedním z hráčů sedí ještě jeden hráč, tzv. „dvojník“, který hraje vnitřní hlas. Dvojice tak spolu rozmlouvá a dvojník do toho vstupuje svými myšlenkami, které ho v souvislosti s debatou napadají.

Nakonec si uvedeme metodu „Zrcadlo“, která vychází z metody „Monolog“, pouze s tím rozdílem, že jsou zde zúčastněni i ostatní žáci, kteří vstupují do monologu hráče v kruhu. Žáci netvoří otázky, jen odráží jako „zrcadla“ své myšlenky k situaci.

Vyjmenovali jsme několik metod a forem, ze kterých má učitel při realizaci výuky na výběr. Na závěr této kapitoly je nutné připomenout, že ať už si učitel vybere jakoukoliv metodu či formu výuky, měl by mít neustále na paměti, že u každé z nich probíhá důkladná příprava a promyšlení, zda je právě tato zvolená metoda či forma výuky vhodná pro danou třídu. Učitel zohledňuje věkové zvláštnosti žáků, ale také zvláštnosti individuální s přihlédnutím na rodinnou situaci každého žáka. Především u sexuální výchovy by měly všechny aktivity probíhat zcela dobrovolně. V případě, že učitel ví o citlivém tématu, které se dotýká některého z žáků, měl by být obzvláště opatrný při jejich volbě. Učitel při každém působení na žáky dohlíží také na dodržování zásad empatického a etického přístupu.

4 DIDAKTICKÉ PRINCIPY

Další složkou odborně didaktické připravenosti učitele jsou didaktické principy. Dle mého názoru jsou právě principy v odborně didaktické připravenosti stěžejní, proto jim bude věnována celá kapitola.

4.1 Obecné didaktické zásady

Úspěšný výchovně-vzdělávací proces závisí na několika faktorech. Úspěch je dán osobností učitele a žáka a závisí také na vnějších faktorech, jako jsou prostředí, materiální vybavení, formy a metody, které učitel využije a v neposlední řadě také schopnost učitele řídit se dle obecně platných zásad, tj. principů (Filová, 1996). Můžeme tedy říci, že principy jsou pravidla, kterými se řídíme při výchovně-vzdělávacím procesu. Měly by nám pomoci při definování toho, co je ve výuce důležité, čeho se máme držet a také co nemáme opomíjet. Ukazují nám vědeckou úroveň v tuto chvíli či zkušenosti, které jsme zobecnili a zformulovali do zásad z důvodu zvýšení efektivity naší výuky (Janiš, 2007). Didaktické principy jsou i dnes důležitým předpokladem pro úspěch výchovně-vzdělávací činnosti (Filová, 1996).

Již v historii se několik významných pedagogů pokusilo formulovat základní pravidla výuky. Dle Jůvy (2001) již Platón, Aristoteles a Quintilianus seznamují se zásadami jako je soustavnost, aktivnost při výchově jedince či přizpůsobení obsahu možnostem žáka. Filová (1996) dodává, že klíčový odborník v problematice didaktických principů však byl Jan Amos Komenský, jehož didaktická díla slouží ještě v současnosti. Jeho „zlaté pravidlo vyučování“ dalo první teoretický základ zásady názorného vyučování. Významnými odborníky byli např. Johann Heinrich Pestalozzi, John Dewey, Adolf Diesterweg, Konstantin Dmitrijevič Ušinskij, Herbert Spencer a další. Z jejich odkazu vychází současné principy, které jsou přizpůsobeny škole takové, jaká je dnes, respektive jsou dnes více zaměřeny na psychické a fyzické potřeby dítěte mladšího školního věku (Jůva, 2001).

Filová (1996) ve své publikaci uvádí tyto principy:

Princip přiměřenosti. Tento princip uvádí, že by učitel měl všechny metody, prostředky, formy i obsah přizpůsobit věku vychovávaného jedince ale také jeho schopnostem, se kterými už do školy přichází. Jiný obsah výuky bude učitel volit ve třídě nadaných žáků a jiný v běžné třídě. I když jsou očekávané výstupy primární školy jasně dány, má učitel ve

volbě obsahu výuky určitou svobodu. Jen na učiteli závisí, jak bude výuka pro žáky zajímavá. Schopnost učitele je dána dovednostmi vyvozovat i nové učivo atraktivním způsobem a vycházet z toho, co již žáci důvěrně znají. Naopak i snazší učivo se může pro žáky stát nudným a těžkým, pokud učitel neodhadne právě metodu, jak jej žákovi efektivně předat.

Princip uvědomělosti. Každý žák musí vědět, co se učí a také proč. Princip uvědomělosti klade důraz na učitele, kteří mají najít takové metody a postupy, aby žákovi usnadnily cestu za novým poznáním. Je velmi důležité, aby si nové poznatky žák zapamatoval co nejdéle. Proto by se měl nové informace žák dozvídat v souvislostech, ne izolovaně. V případě, že se žák učí nejrůznější definice, poučky a další informace z paměti, velmi často je neumí využít v praxi. Proto dáváme přednost metodám, při nichž se snaží žák na danou poučku přijít sám, před memorováním hotových poznatků. Snažíme se vzbudit u žáků zájem o učivo, abychom omezili jejich učení pouze pro známky.

Princip postupnosti. Tento princip nám říká, že bychom měli při vyučovacím procesu vždy přistupovat

-„od jednoduchému k složitému,

-od blízkého k vzdálenému,

-od konkrétního k abstraktnímu

-od obecného k zvláštnímu.“ (Filová, 1996, s. 15)

Při nezvládnutém základním učivu se žákovi velmi těžko navazuje na učivo nové. Žák potřebuje mít pevné základy upevněných dovedností a znalostí, na které může navazovat dál.

Princip soustavnosti. Učitel by měl mít všechny činnosti a působení na žáka logicky uspořádané. Zapamatování si nové látky posilujeme jejím soustavným opakováním a snahou o to, aby žák viděl učivo v souvislostech. Pokud jedna látka navazuje logicky na druhou, může si žák tvořit reálný obraz nových poznatků a výuka je o to efektivnější.

Princip cílevědomosti. Správně stanovené cíle jsou důležité pro jakoukoliv činnost lidského jedince. Učitel cíle přizpůsobuje konkrétní třídě tak, aby bylo jejich dosažení v určeném čase reálné. I pro žáka je prospěšné, když se seznámí s cíli výchovně-vzdělávacího procesu, tedy bude vědět, co se naučí a k čemu to může použít. Jasně formulovaný hlavní i dílčí cíl se tak může stát důležitým prvkem motivace žákova učení.

Princip aktivity. Žák by neměl jen pasivně přijímat hotové informace, ale měl by být ve výuce aktivní. Učitel se má snažit o činnost všech žáků ve výchovně-vzdělávacím procesu. K tomu učitelé mohou pomoci správně zvolené metody a formy, které žáka ve výuce aktivizují. Učitel by měl ve třídě vytvořit příjemné pracovní prostředí, ve kterém žáci spolupracují a společně tak objevují nové poznatky.

Princip trvalosti. Veškeré poznatky, postoje, dovednosti, které žák získá, by měl využít v budoucnu. Požadavek je kladen již na obsah vzdělávání. Je nutné, aby všechno, co se dítě ve škole učí, bylo využitelné v praxi. Dále je nutné, aby si dítě osvojené poznatky zapamatovalo a v budoucnu pro něj byly tyto poznatky užitečné. S tím souvisí nutnost opakování učiva pro jeho fixaci.

Princip názornosti. Tento princip klade požadavek na zapojení co nejvíce smyslů žáka při učení. Učitel se tedy při výchovně-vzdělávacím procesu snaží o co nejjasnější a nejpřesnější představy žáků. Tento princip souvisí také s věkem dítěte, protože čím mladší dítě je, tím více by měla být výuka názorná.

Princip propojení teorie a praxe. Škola by měla připravovat žáka především pro jeho budoucí život. Žák si má ze školy odnášet jak teoretické, tak praktické znalosti a dovednosti, které jsou dále využitelné v praxi.

Princip individuálního přístupu k žákům. Učitel respektuje individuální zvláštnosti dítěte a snaží se mu přizpůsobit metody výuky. Každý žák disponuje jinými vědomostmi, má jiné psychické i fyzické předpoklady. Na učitelé zůstává objevit to, co žákovi jde, k čemu má předpoklady a co se může dál žák snažit rozvíjet.

Princip zpětné vazby. Efektivní je taková výuka, při které učitel vidí, jak dané metody a prostředky uspěly nebo neuspěly. Zpětnou vazbou může být pro učitele kontrolní práce, kde vidí, jak si žáci nové učivo osvojili. Také pro žáky je zpětná vazba velmi důležitá. Opět musíme zdůraznit motivační prvek, který se ale nemusí dostavit, pokud je slabší žák neustále vystavován neúspěchům ve formě špatných známek nebo naopak pokud je úspěšný žák příliš často chválen.

Princip vědeckosti. Veškeré informace a poznatky, které učitel žákům předkládá, musí být založeny na pravdě a vědecky podloženy. Tento princip nabývá na důležitosti v momentě, kdy jsou žáci starší.

Princip komplexnosti. Ve škole na žáka působí mnoho vlivů. Uvedme například žakovu roli v třídním kolektivu, požadavky, které na něj kladou učitelé či rodiče, školní úspěch i neúspěch, chování učitele apod. Naší snahou by tedy mělo být, aby vlivy, které na žáka působí, byly především pozitivní. Chování, postoje žáků i vztahy ve třídě do značné míry ovlivňuje učitel, proto by to neměly být opomíjeny.

Jůva (2001) ještě uvádí **princip emocionálnosti**, kdy na žákův výkon působí psychické rozpoložení, ve kterém se zrovna nachází. Radost a příjemné pocity při práci mohou žákovi zvýšit jeho výkon na rozdíl od úzkosti a strachu, které jeho výkon snižují. Na učitele tento princip klade požadavek zajistit žákům příjemné prostředí bez stresu, tak aby bylo podpořeno jejich vzdělávání. Každý žák, i ten slabší, má ve škole zažívat pocit úspěchu.

4.2 Principy sexuální výchovy dle Täubnera

Obecné didaktické zásady, které jsme si v předchozí kapitole zmínili, bychom ve výuce zcela jistě neměli opomínat. Jsou důležitým prvkem pro úspěšný výchovně-vzdělávací proces, který vede k naplnění stanovených cílů. Několik autorů definovalo ještě principy, které se bezprostřední týkají právě sexuální výchovy. Jelikož je sexuální výchova citlivým tématem, znalost a uplatňování daných principů je jistě na místě. Podle Janiše (2007) zatím nejucelenější principy charakterizoval V. Täubner. Proto jsem se rozhodla zde uvést právě Täubnerovy principy, který tyto světově uznávané principy přenesl na podmínky našeho školství.

4.2.1 Princip spolupráce mezi rodinou a školou

Rodiče by měli vědět, co se jejich dítě ve škole učí, a také by s tím měli souhlasit. To platí při výuce sexuální výchovy více než jinde. Pro efektivní výuku sexuální výchovy může být velmi přínosné, když se například rodič výuky ve škole zúčastní. Učitelé by také měli brát zřetel na připomínky rodičů, které mají k jejich výuce. Různorodost podmínek a přesvědčení včetně náboženství, ve kterém dítě vyrůstá, s sebou nesou možné problémy při výuce témat sexuální výchovy.

Spolupráce rodiny a školy je jedním z důležitých předpokladů pro naplnění cíle sexuální výchovy. Moment, kdy se učitel s rodiči dohodne, jak bude výuka vedena, může

učiteli v budoucnu ušetřit nedorozumění nebo konflikt na toto téma. Sexuální výchova je však kontroverzním tématem a s její realizací ve škole nemusí rodiče souhlasit. Zde je na místě objasnit rodičům důvody, které vedou k výuce sexuální výchovy ve škole, a také odkázat na Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, kam mohou rodiče nahlédnout a získat tak potřebné informace o učivu a očekávaných výstupech v souvislosti se sexuální výchovou.

4.2.2 Princip zapojení sexuální výchovy do všeobecné výchovy žáka

Učitel vychovává dítě každý den prostřednictvím běžných situací. To může platit i ve výchově sexuální, kdy jde učitel žákům příkladem. Může se jednat o zdvořilé chování k děvčatům, odmítání vulgarismů ve třídě nebo projevy úcty a pokory při narození dítěte. Jde o vštěpování morálních zásad při běžném vyučování, či vyslovení názoru učitele k různým tématům, jako je narkomanie, prostituce apod. Vychovatelem sexuální výchovy se tedy může stát každý bez ohledu na to, jestli se sexuální výchově přímo věnuje. Učitel by proto měl mít v obecné míře povědomí o tom, o co v sexuální výchově jde, aby ji mohl správně aplikovat. Sexuální výchova se tak stává každodenní záležitostí, kdy se snažíme kladně působit na dítě.

Na několik témat sexuální výchovy již učitel nepotřebuje vyhrazovat ani tolik času, protože je děti dobře znají z praktického života. Pro učitele je jistě důležité uvědomit si, co do sexuální výchovy zařazujeme a v čem se tak můžeme stát vzorem pro své žáky. Přestože se například necítíme být odborníky a netroufáme si realizovat sexuální výchovu ve třídě, musíme být uvědomělí k tomu, co všechno sexuální výchova obsahuje a čím vším můžeme žáky formovat při našem každodenním působení na ně.

4.2.3 Princip vědeckosti v sexuální výchově

Pojmy, informace, definice apod. vychází z vědeckého bádání v určité oblasti. Učitel by vždy měl vědět o aktuálních postojích odborníků v závislosti na daném tématu a předat je žákovi správně. U předávání poznatků dítěti však musí zohlednit jeho věk a tomu přizpůsobit množství a charakter nových informací. To platí jak u vědeckých poznatků, tak u poznatků didaktických. Učitel v sexuální výchově používá metody, formy a prostředky podle aktuálních výzkumů, které autoři zařazují mezi efektivní, a žákovi tak usnadní proces učení. Důraz je kladen podle několika odborníků (Täubner, Uzel) i na správné

pojmenovávání. Žák by měl i v mladším školním věku znát správné pojmy choulostivých témat či částí lidského těla. Učitel toleruje do určité míry postoje žákovy rodiny nebo postoje jeho vlastní. Toleranci a její míru udává zákonná společenská norma.

S tím souvisí i požadavek na učitele, aby se soustavně vzdělával a mohl tak žákům poskytnout vždy aktuální informace. Učitel by se měl orientovat v nejnovějších poznatcích na dané téma, aby mohl být pro žáka kvalitním zdrojem informací a rádcem. Učitel může do výuky také zařazovat moderní technologie, jako interaktivní tabuli nebo různé metody, didaktické hry apod.

4.2.4 Princip koedukovaného charakteru v sexuální výchově

Koedukovanost ve výchově znamená, že by výuka neměla být oddělená pro dívky a chlapce, ale měla by probíhat společně. Obě pohlaví mají nárok na stejné informace, proto není důvod k oddělování výuky. Společná výuka chlapců a dívek žákům může poskytnout náhled druhého pohlaví na určité téma a také je naučit respektu k druhému pohlaví. Umožňuje také nácvik různých situací, vzájemných vztahů a etické stránky sexuální výchovy. Může žáky rovněž učit respektu k druhému pohlaví a k postoji k sexuální výchově jako k přirozené součásti vzdělávání a výchovy. Dívky a chlapci by spolu měli umět komunikovat o různých tématech včetně témat o sexualitě. Výuka by se měla oddělovat jen zcela výjimečně, například při různých poradnách pro dívky nebo chlapce.

Pokud jde o všeobecná témata v oblasti sexuální výchovy, je velmi užitečné mít výchovu dívek a chlapců společně. Jedině tak se žáci mohou učit od sebe navzájem. Avšak ani oddělenou výuku jako jednu z možností bych úplně nezavrhovala. Dle mého názoru dívky i chlapci při určitých tématech ocení tuto formu výuky. Například u tématu dospívání dívek a chlapců se mohou žáci cítit příjemněji, když se o jejich aktuálních problémech hovoří odděleně, tzn. zvlášť vyučování pro chlapce a zvlášť pro děvčata. Žákům to může dát pocit většího soukromí při probírání choulostivých témat a mohou tak být více otevření při formulaci jejich otázek a názorů.

4.2.5 Princip etiky v sexuální výchově

Sexuální výchova by měla být vedena s vědomím etických, mravních a společenských principů. Ve výuce by se učitel neměl zaměřovat pouze na biologickou část, ale také na budování postojů žáků, které jsou v jejich budoucím životě velmi důležité. Žáci

by si měli uvědomovat zodpovědnost za druhé, ale také sami za sebe. V sexuální výchově je apelováno na hodnoty, jako jsou rodina, přátelství či láska. Žáky rovněž vychováváme k úctě k matce, ženě, rodičům, prarodičům a ke stáří obecně.

Otázka etiky je v sexuální výchově velmi důležitá. U žáků mladšího školního věku můžeme dokonce konstatovat, že budování postojů, názorů, úcty k druhým lidem atd. stojí nad osvojením si teoretických poznatků z této oblasti. Prostřednictvím sexuální výchovy může učitel v dětech budovat pozitivní vztah k vlastní sexualitě a k přijímání sebe sama.

4.2.6 Princip projekce a latence v sexuální výchově

Učitel při sexuální výchově formuje nejen aktuální, ale také budoucí žákovy postoje. I když se žák v tomto momentě určitá témata netýká, měl by o nich vědět, aby informace o nich mohl využít v budoucnu. Jedná se o latentní a projektový charakter těchto postojů a dovedností. Latentní charakter znamená osvojování takových postojů, které by mohl v budoucnu žák eventuálně využít. Jsou to například informace, jak se zachovat při sexuálním násilí. Žák se toto nemusí bezprostředně týkat, ale přesto musí mít dovednosti potřebné k řešení problému, aby případně mohl vhodně zareagovat a vzniklou situaci řešit. Zvláště u tohoto nepřijatelného jednání je důležité, aby měl žák dostatek informací. Projektivní charakter mají informace a postoje, které žák musí znát dříve, než u něj daná situace nastane. Jedná se například o sexuálně přenosné nákazy včetně HIV/AIDS. O jejich riziku má dítě vědět ještě před zahájením sexuálního života, stejně jako má znát riziko závislosti ještě před požitím alkoholu nebo drog. Když už daná situace nastane, je velice obtížné člověka měnit a zpětně mu vštípit určité postoje, proto s nimi musíme začít zavčas. I přesto, že informace přizpůsobujeme věku dítěte, někdy se nevyhneme „předběhnutí“ některých informací. Tady musíme počítat s tím, že ne vždy dítě všemu porozumí.

Předat žákovi důležité informace o tom, jak se má zachovat v případě sexuálního násilí a dalšího nepřijatelného chování, je velmi důležité již v předškolním věku. Informace musíme přizpůsobit tak, aby nám dítě porozumělo. Stejně tak seznámení s pubertou, vhodné formy antikoncepce a ochranu před sexuálně přenosnými chorobami musíme zahájit včas. Proto je princip projekce a latence velmi užitečný v primární škole.

4.2.7 Princip harmonie a komplexní sexuální výchovy

To, že má být sexuální výchova komplexní, zdůrazňuje více autorů. Vyplývá to už z principu, že je sexuální výchova pojímána ve všeobecné výchově. Na učiteli je, aby formoval žákovu učení pojmů a vytváření postojů a dovedností současně. Nelze vyučovat jen kognitivní a paměťovou sféru a zapomínat přitom na budování postojů a dovedností. Stejně tak nelze apelovat jen na chování žáků v oblasti sexuální výchovy a neseznamovat žáky s informacemi a vědeckými poznatky z této oblasti. Nelze ani nějakou část obsahu upřednostňovat před druhou. Sexuální výchova má být uchopena na základě toho, že tělo tvoří psychofyzickou jednotu, a ve výuce by měla být tzv. harmonie témat. Harmonie témat znamená kladení stejného důrazu na témata biologická i na témata etická. Také to, že učitel předává žákům vědomosti, postoje, dovednosti a chování nazýváme harmonií témat. Na žáka také působí třída jako sociální skupina, u které vidí různorodost povah či kulturního prostředí, odkud děti pochází. I to můžeme zařadit do principu harmonie.

Vzhledem k tomu, že je sexuální výchova na základní škole začleňována do všech předmětů, má učitel možnost kreativního přístupu při výběru témat. Sexuální výchova se dá vhodně aplikovat do všech předmětů primární školy. Dětem je předávána prostřednictvím běžných životních situací a učitel je proto dětem vzorem.

4.2.8 Princip přiměřenosti a individuálního přístupu

Princip přiměřenosti vyplývá z obecných didaktických zásad a my ho můžeme ještě specificky aplikovat na sexuální výchovu. V sexuální výchově má hlavní využití v přiměřenosti k věku žáka, k tradicím jeho rodiny a regionu, ve kterém žije, dále v přiměřenosti v souvislosti s postojem rodiny žáka nebo jejich způsobu života. Učitel jinak přistupuje k žákovi z vesnice a k žákovi z většího města či k žákovi z nábožensky založené a k žákovi ze svobodomyšlné rodiny. Täubner uvádí tři roviny, ve kterých učitel přiměřeně přistupuje k žákovi. Je to rovina metod a prostředků, které si učitel vhodně vybírá při předání obsahu sexuální výchovy žákovi, rovina obsahu, tedy jaká šíře a hloubka informací bude žákovi předána, a nakonec rovina cílů, a to jak dílčích, tak závěrečných. Princip přiměřenosti také vyplývá z toho, jak je žák psychicky a sociálně zralý. Dále řeší přístup a toleranci lidí s odlišnou sexuální orientací, pokud je tato orientace zákonem přijímána.

Sexuální výchova může být ve společnosti stále kontroverzním tématem. Žák může mít různé postoje vytvořené v rodině a náboženství může dát žákovi odpověď na nejrůznější otázky. Učitel musí respektovat postoje rodiny, ve které dítě žije. Na druhou stranu je

sexuální výchova ukotvena v rámci vzdělávací oblasti člověk a jeho svět v RVP ZV a na aktuální informace má dítě tedy právo.

4.2.9 Princip aktivity a spolupráce žáka

Žák by neměl pouze přijímat hotové informace a poznatky od učitele, ale měl by na ně sám docházet při svém aktivním učení. Žákova spolupráce s učitelem při cestě k osvojování a vytváření dovedností a postojů je nedílnou součástí sexuální výchovy. Na učiteli zůstává, aby volil takové metody, formy a didaktické prostředky ve výuce, aby žákovi umožnily být ve výuce aktivní. Nové poznatky a informace vychází vždy ze zkušenosti žáka. Vytváření postojů k různým tématům sexuální výchovy je dlouhodobý proces a aktivní spolupráce žáka je při něm nezbytná. K takovým tématům se řadí například postoj k alkoholu, drogám, těhotenství apod. Při jejich osvojování žák prochází fází identifikace a interiorizace a to proto, aby si je zapamatoval a v budoucnu je mohl využít.

Princip aktivity žáka ve výuce klade na učitele vysoké nároky. Zajistit, aby každý žák ve třídě byl podle svých možností a svého tempa aktivní a k tomu spolupracoval s učitelem, je velmi těžké. Jedině tak ale může být žákovo učení úspěšné a využitelné pro jeho další život.

4.2.10 Princip odborných a pedagogických předpokladů vychovatele

Učitel sexuální výchovy musí mít kromě odborných a pedagogických předpokladů také základy v několika oblastech, které s ní souvisejí. Mezi tyto oblasti řadíme znalosti z biologie, etiky, etikety, lidské sexuality, didaktiky sexuální výchovy, psychologie apod. Kromě odborných předpokladů musí mít také předpoklady osobnostní. Na škole by proto měl být pověřen vhodný učitel, který bude mít výuku sexuální výchovy na zodpovědnost. Takový učitel by pro výuku sexuální výchovy měl mít všechny výše uvedené předpoklady, ale také mít dobré vztahy s rodiči dětí, aby mohla probíhat spolupráce rodiny a školy.

Sexuální výchova klade na učitele vysoké nároky. Učitel však nemusí být odborníkem každého oboru, který zasahuje do obsahu sexuální výchovy. Měl by mít potřebné pedagogické vzdělání a znát didaktiku sexuální výchovy. Také musí znát potřebnou odbornou literaturu, aby žákům mohl předávat vždy podložené a aktuální informace v dané oblasti.

4.3 Speciální didaktické principy sexuální výchovy

Další principy speciálně pro sexuální výchovu definoval Sielert (1994) a dodává, že zásady jsou pro učitele klíčové při naplňování cílů sexuální výchovy a proto by je učitel neměl ve svém výchovném působení na žáka opomínat. Jedná se o následující principy:

- **Princip přátelské atmosféry**, aby se dítě nebálo mluvit o citlivých věcech a spolupracovat s učitelem
- **Princip upřímnosti**; dítě se nesmí bát, že při sdělení názoru nebo přiznání se učiteli bude trestáno
- **Princip empatie**, kterou by měl učitel projevovat ve vztahu k dětem, ale také rozvíjet schopnost empatie chlapců k dívkám a dívek k chlapcům
- **Princip rovnoprávnosti dívek a chlapců** a to nejen v přístupu učitele k žákům, ale také při výchově sebevědomých dívek
- **Výchova chlapců k věrnému vztahu**
- **Princip zodpovědnosti za svůj sexuální život**; učitel se snaží v dětech budovat zodpovědnost v budoucím sexuálním životě a tím snížit počet nechtěných těhotenství
- **Princip ochrany sebe a svého zdraví**; učitel vychovává žáky k ochraně svého zdraví včetně rizik sexuálně přenosných chorob
- **Princip práva na chyby**; učitel vychovává žáky ve vědomí, že chyba může být užitečnou, pokud se z ní dítě poučí

Ačkoliv je principů výuky opravdu mnoho, můžeme po jejich výčtu vidět, že se mnohé prolínají. Obecné zásady výuky by měl učitel brát na vědomí při každé výuce jakéhokoliv předmětu. Při sexuální výchově by se dále měl věnovat principům sexuální výchovy. Uvedli jsme si zde Täubnerovy principy, protože jsou zatím nejucelenější právě pro nároky výuky sexuální výchovy. Principy od Sielerta nám je dále doplňují.

II. EMPIRICKÁ ČÁST

5 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

V teoretické části jsme se zabývali pojmem sexuální výchova, který je velmi aktuální. Popsali jsme cíle a etické zásady sexuální výchovy, odbornou, didaktickou a osobnostní připravenost učitele sexuální výchovy a v neposlední řadě ukotvení sexuální výchovy v RVP ZV. Téma sexuální výchovy a stejně tak problematika připravenosti učitele sexuální výchovy jsou velmi obsáhlé. Proto se tato diplomová práce zaměřovala především na připravenost **odborně didaktickou**. Součástí mé diplomové práce byl empirický kvantitativní výzkum, který se zaměřoval na učitele 1. stupně ZŠ a studenty oboru Učitelství pro 1. stupeň ZŠ prezenční i kombinované formy a na jejich připravenost realizovat výuku sexuální výchovy na 1. stupni. Výzkum se také zabýval znalostí **principů sexuální výchovy** u respondentů.

Jak jsme již v úvodu uvedli, **hlavním cílem diplomové práce** bylo zjistit a popsat, jak jsou učitelé primární školy připraveni realizovat výuku sexuální výchovy v souvislosti s uplatňováním principů sexuální výchovy. **Dílčím cílem** bylo popsat teoretický základ připravenosti učitele k sexuální výchově v souvislosti s principy sexuální výchovy. **Dalším dílčím cílem** bylo zjistit a popsat prostřednictvím dotazníků znalost učitelů o principech sexuální výchovy.

5.1 Metodologie výzkumu

Zjišťování dat proběhlo jako kvantitativní výzkum prostřednictvím dotazníkového šetření. Hendl (2016) ve své publikaci uvádí, že metodologie kvantitativního výzkumu vlastně napodobuje metodologii přírodních věd, a to z toho důvodu, že se domníváme, že lidské chování můžeme měřit. Švaříček a Šedřová (2007) doplňují, že kvantitativní výzkum není vhodný pro všechna témata zkoumání a volbu výzkumu je potřeba zvážit.

Mezi metody zjišťování dat kvantitativního výzkumu patří dotazník, který jsme proto využili v našem výzkumu. Dotazníkové šetření je nejčastější metodou pro zjišťování dat. Dotazník by měl být přiměřeně dlouhý, aby nezatěžoval respondenty a ti aby zároveň byli motivováni dotazník pravdivě vyplnit. Každá z položek musí obsahovat pouze jednu krátkou a smysluplnou otázku, která je jasně formulovaná (Gavora, 2000). Dotazník se skládal z uzavřených otázek, kde respondenti volili z nabízených možností tu nejvíce se hodící. Dotazník také obsahoval otevřenou otázku zaměřující se na délku praxe učitele, kde učitelé

vypisovali číslovku. Tato možnost se respondentům objevila pouze v případě, že v předešlé otázce označili, že v současnosti učí na 1. stupni ZŠ. Aby byl dotazník správně sestaven a výzkum byl užitečný, musí mít dobrý dotazník také své vlastnosti. Mezi vlastnosti uvedeme například validitu, tedy aby položky dotazníku směřovaly k záměru našeho výzkumu. Hendl (2016) dále upozorňuje na skutečnost, že aby byly výsledky opravdu validní, musí být měřeno skutečně to, co měřit lze. Jako další vlastnost dobrého dotazníku si uvedeme reliabilitu, kterou můžeme u dotazníku určitým způsobem odhadovat. Dotazník má však i své omezené možnosti, a to například jisté zkreslení dat, tedy fakt, že dotazník vyplňují jen ti, kteří mají zájem (Chráška, 2016).

Statistické zpracování dotazníku má své podmínky, které nemůžeme opominout. Chráška (2016) uvádí, že před samotným statistickým zpracováním dotazníku nesmíme opomenout tzv. kategorizaci odpovědí. To znamená, že u každé položky v dotazníku určíme kategorie odpovědí. Uzavřené položky své kategorie již naznačují ve volbě nabízených možností odpovědí. Avšak u položek, u kterých získáváme metrické znaky, se odpovědi kategorizují obvykle do čtyř až šesti kategorií a mění se tedy na znaky ordinální.

Dotazník, který jsme rozesílali učitelům a studentům, měl 3 části, a to úvodní instrukce k vyplnění dotazníku, kde byla zdůrazněna anonymita dotazníku a prosba o pečlivé vyplnění, dále následovala část s faktografickými údaji, jako jsou pohlaví, vzdělání a léta praxe, a nakonec vlastní dotazník, který obsahoval 18 položek. Dotazník zjišťoval odborně didaktickou připravenost učitelů, a to znalost cílů, obsahu, metod a forem sexuální výchovy a také znalost sexuálních práv. V neposlední řadě se podrobněji zaměřoval na znalost jednotlivých principů sexuální výchovy, které jsou součástí odborně didaktické připravenosti učitele.

5.2 Charakteristika zkoumaného souboru

Výzkum probíhal u učitelů na několika základních školách ve Zlínském kraji. Elektronicky zadané dotazníky byly celkem rozeslány do osmi základních škol Zlínského kraje a taky studentům 4. a 5. ročníku oboru Učitelství pro 1. stupeň prezenční i kombinované formy. Dotazníky byly zaslány elektronicky pomocí elektronické pošty, a to vždy zástupci nebo zástupkyni 1. stupně ZŠ. Ti dále rozesílali dotazníky svým kolegům a kolegyním. Celkem se výzkumu zúčastnilo 106 respondentů.

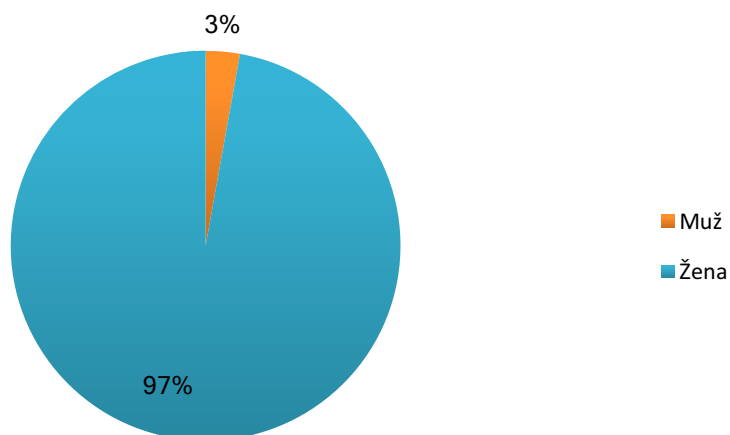
5.3 Postup při sběru dat

Sběr dat pro kvantitativní výzkumné šetření probíhal v měsících listopadu a prosinci 2017 na osmi základních školách ve Zlínském kraji. Z důvodu elektronicky zadaného dotazníku jsme využili možnost elektronické pošty pro rozesílání dotazníků na jednotlivé školy. Na těchto základních školách jsme měli již předem domluvené se zástupcem či učitelem dané školy, že dotazník rozešle svým kolegům. Elektronicky zpracovaný dotazník byl dále rozeslán studentům prezenční i kombinované formy studujícím ve 4. a 5. ročníku obor Učitelství pro 1. stupeň na Univerzitě Palackého v Olomouci. Pro realizaci výzkumu bylo zpracováno celkem 106 dotazníků. Získaná data byla zpracována do kontingenčních tabulek v programu Microsoft Excel a následně vyhodnocena do grafů.

5.4 Výsledky výzkumu a jejich popis

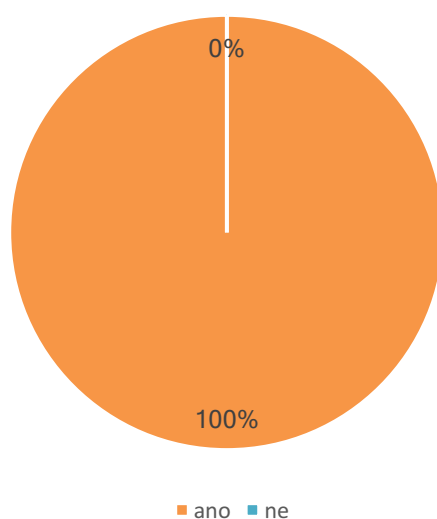
Výsledky výzkumu jsou zpracovány v grafech. Pod každým grafem nalezneme komentář a diskuzi k výsledku výzkumné položky. Pro lepší přehlednost jsou také zpracovány tabulky v programu Microsoft Excel, které uvádíme v příloze. V tabulkách značíme počet respondentů „N“ z celkového počtu 106 zúčastněných respondentů a dále uvádíme jejich zastoupení také v procentech.

Graf 1 - Vyhodnocení položky č. 1: **Pohlaví.**

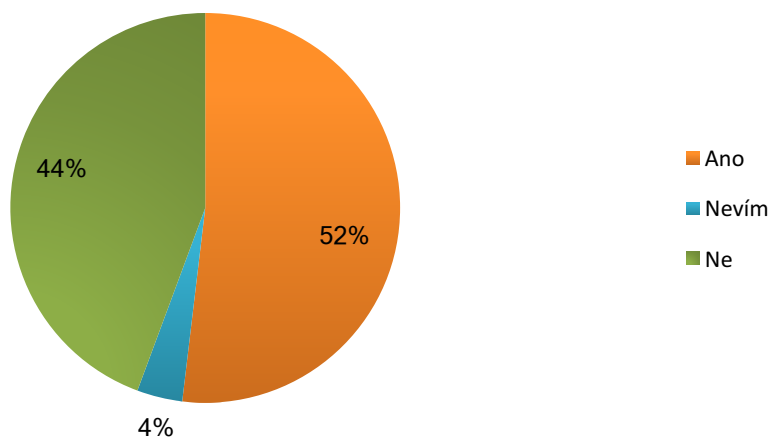
Výzkumu se celkem zúčastnilo **106 respondentů**. Jak můžeme vyčíst z grafu první položky, z celkového počtu respondentů se zúčastnilo **97% žen** a pouze **3% mužů**. Tento výsledek nám poukazuje na fakt, že ve školství je více žen než mužů. Mluvíme o tzv. feminizaci školství. Podle Průchy (2009) je podíl žen a mužů v učitelské profesi po několik tisíciletí více méně stejný. Průcha dále uvádí podíl žen mezi učiteli na 1. stupni základní školy, a to 94,8%. Tento podíl žen je tedy podobný našemu výsledku, který se tedy dal předpokládat.

Graf 2 - Vyhodnocení položky č. 2: Mám vystudovaný nebo v současnosti studuji obor Učitelství pro 1. stupeň ZŠ.

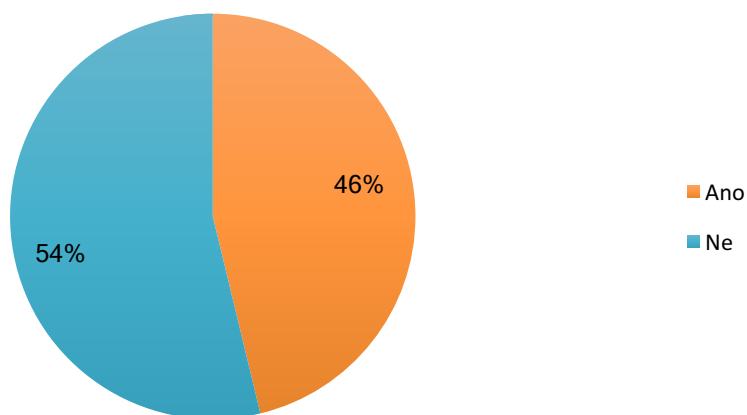
V další položce dotazníku jsme se dotazovali respondentů, jestli studují či již vystudovali obor Učitelství pro 1. stupeň. Všichni respondenti, tedy **100% všech respondentů**, uvedli odpověď „Ano“, tedy že **studují nebo vystudovali obor Učitelství pro 1. stupeň**. Tento výsledek můžeme považovat za pozitivní, neboť všichni ze zúčastněných respondentů mají požadované vzdělání. Výsledek však není překvapivý z důvodu nutnosti mít odborné vysokoškolské vzdělání pro vykonávání povolání učitele primární školy.

Graf 3 - Vyhodnocení položky č. 3: Na vysoké škole jsem absolvoval/a předměty řešící problematiku sexuální výchovy.

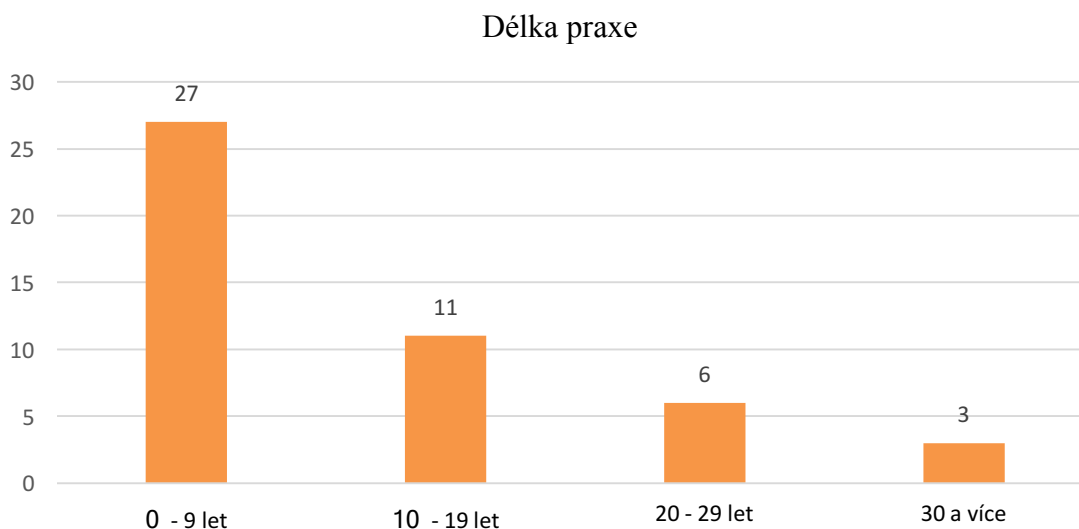
U třetí položky, která zjišťovala, zda respondenti na vysoké škole absolvovali předměty zabývající se problematikou sexuální výchovy, odpovědělo 52 %, že ano. Jak můžeme vyčíst z grafu, toto číslo není vysoké. 44 % z dotazovaných respondentů dále volilo možnost „Ne“ a 4 % poté „Nevím“. Míra připravenosti učitele na sexuální výchovu jistě souvisí s přípravou budoucích učitelů na vysokých školách. Výsledek může vycházet z faktu, že na vysokých školách není pro toto téma prostor v rámci povinného předmětu, věnujícímu se tématu sexuální výchovy primární školy. Sexuální výchova může být ukotvena jako téma v jiném předmětu, a to nejčastěji v předmětu didaktika prvouky, nebo pouze jako volitelný předmět, který si však poté nemohou zapsat všichni studenti. Rašková (2008) navrhuje několik možností zlepšení přípravy budoucích učitelů i zavedení předmětu na vysoké školy, což by bylo jistě žádoucí i vzhledem k našemu výsledku této výzkumné položky.

Graf 4 - Vyhodnocení položky č. 4: V současnosti učím na 1. stupni základní školy.

U položky, zda respondenti v současnosti učí na 1. stupni ZŠ volila větší část možnost „Ne“, a to 54 %, tedy že v současnosti neučí na základní škole. 46 % respondentů volilo možnost „Ano“. Výsledky vyplývají ze skutečnosti, že jsme výzkum vedli jak na vybraných základních školách ve Zlínském kraji, tak u studentů oboru Učitelství pro 1. stupeň ZŠ. Domníváme se tedy, že respondenti, kteří v současnosti neučí, jsou studenty výše zmíněného oboru. Podle Průchy (1997), který uvádí ve své publikaci členění dle Alana, však i studenty učitelství řadíme mezi učitele. Rozmanitost respondentů nám tedy umožní náhled do připravenosti k sexuální výchově jak u učitelů s praxí, tak u učitelů bez praxe.

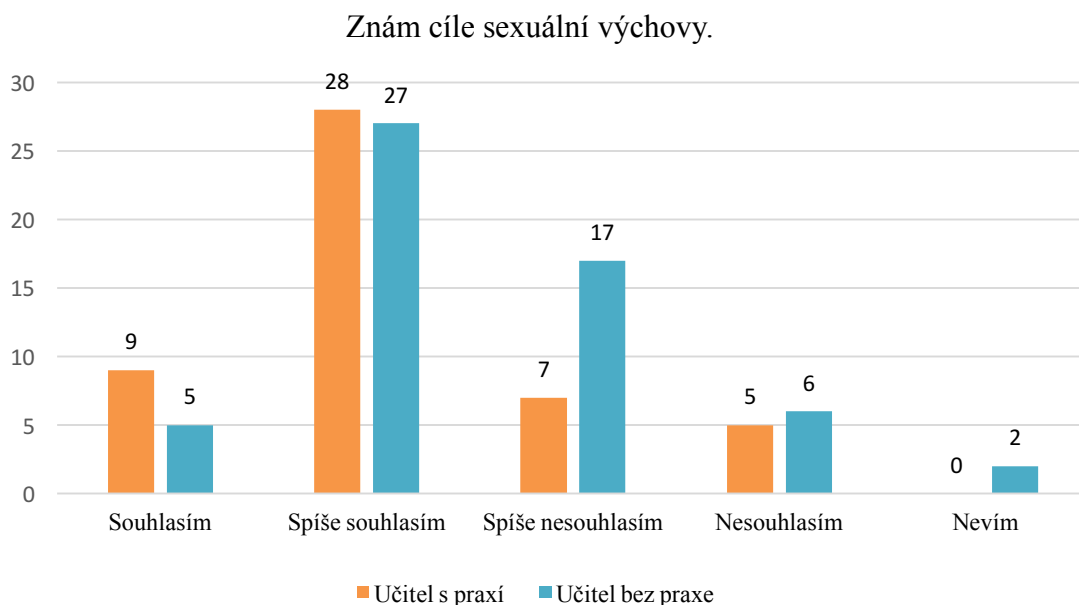
Graf 5 – Vyhodnocení položky č. 5: Kolik let praxe na 1. stupni ZŠ mám za sebou?

Učitelé, kteří v současnosti již učí na 1. stupni ZŠ, měli v dotazníku navíc zodpovědět otevřenou položku týkající se délky praxe. Podle Chrásky (2016) u položek, u kterých získáváme metrické znaky, se odpovědi kategorizují obvykle do čtyř až šesti kategorií a mění se tedy na znaky ordinální. My jsme zvolili čtyři kategorie po devíti letech.

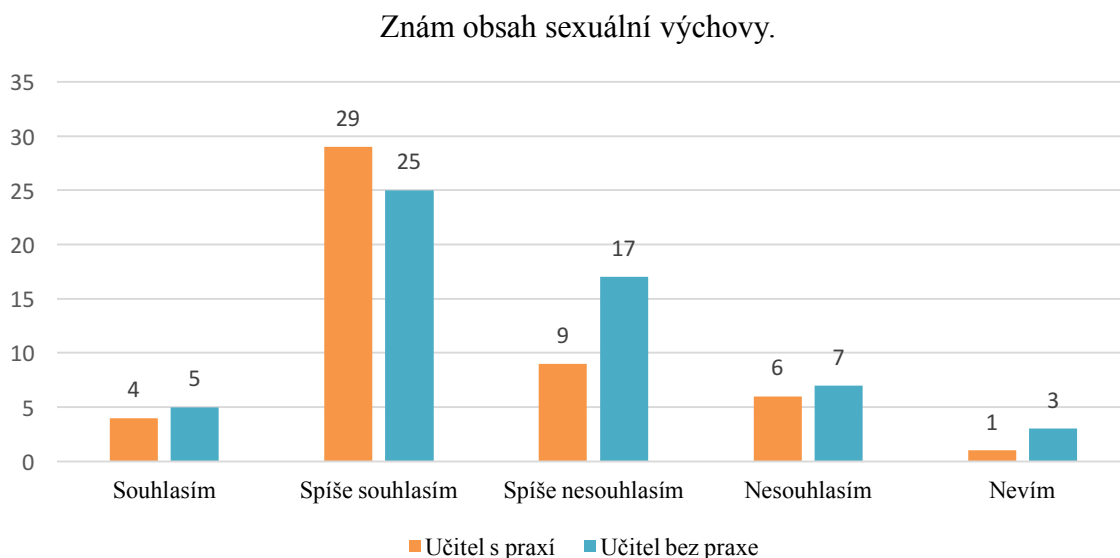
Nejvíce učitelů, kteří se zúčastnili našeho výzkumu, spadá do kategorie 0 – 9 let praxe ve školství. 11 z dotazovaných učitelů s praxí poté patří do kategorie 10 – 19 let praxe, 6 učitelů uvádíme v kategorii 20 – 29 let délky praxe. Našeho výzkumu se také zúčastnili 3 učitelé, kteří mají 30 let a více praxe na 1. stupni základní školy.

Graf 6 - Vyhodnocení položky č. 6: Znáám cíle sexuální výchovy.

Tato položka dotazníku dopadla dle mého názoru celkem uspokojivě. Většina z dotazovaných respondentů zvolila možnost „Spíše souhlasím“. Rozdíl mezi studenty a učiteli je nejvíce patrný v možnosti „Spíše nesouhlasím“, kdy tuto možnost zvolilo 7 učitelů s praxí a 17 učitelů bez praxe. Dle tohoto grafu lze usuzovat, že většina učitelů zná cíle sexuální výchovy, které by měly být na 1. stupni naplňovány. Přesto poměrně hodně učitelů volilo možnost „Spíše nesouhlasím“, „Nesouhlasím“ nebo „Nevím“. Domníváme se, že učitelé, kteří volili tyto možnosti, si nemusí být jisti, zda by správně cíle formulovali. Mnoho autorů vyjadřuje cíle sexuální výchovy a to, o co sexuální výchově přesně jde, různě. Učitelé by však měli považovat dokument RVP ZV a jeho očekávané výstupy, a to především tematického okruhu Člověk a zdraví, za závazné a pomocí něj pak stanovit i cíle sexuální výchovy.

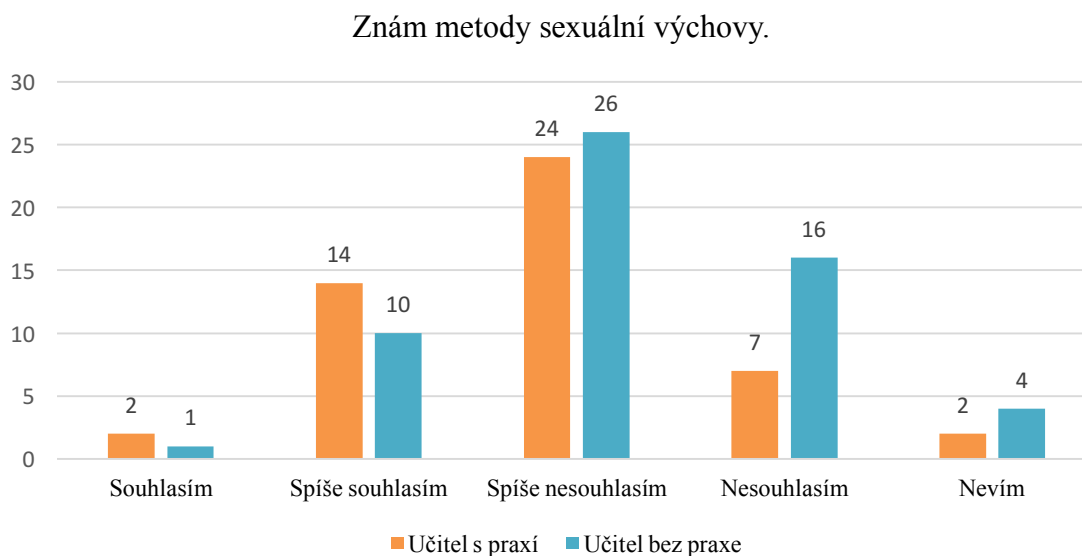
Graf 7 - Vyhodnocení položky č. 7: Zním obsah sexuální výchovy.

U položky, zda učitelé znají obsah sexuální výchovy, volila většina respondentů možnost „Spíše souhlasím“, a to celkem 54 z dotázaných respondentů. Z toho 29 respondentů byli učitelé s praxí a 25 byli učitelé bez praxe. Tady však situace není natolik optimistická, jako tomu bylo u předešlé položky. Možnost „Spíše nesouhlasím“ zvolilo celkem 26 respondentů a možnost „Nesouhlasím“ poté 13 respondentů. Vidíme, že rozdíly mezi učiteli s praxí a bez praxe ani u této otázky nejsou tolik patrné. Nejvíce můžeme vidět rozdíl u možnosti „Spíše nesouhlasím“, kdy tuto možnost zvolilo 9 učitelů s praxí a 17 učitelů bez praxe. Neznalost obsahu sexuální výchovy může být také jeden z důvodů, proč někteří učitelé nejsou ochotni zařazovat sexuální výchovu do výuky v primární škole. Učitelé často nemusí znát témata, která jsou vhodná právě pro mladší školní věk.

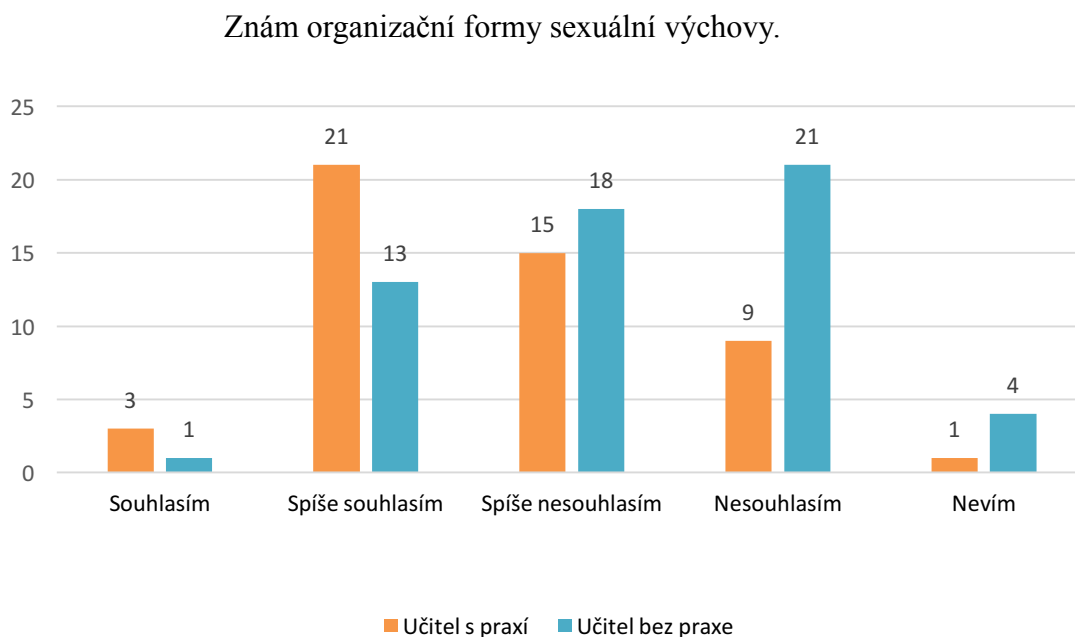
Obecně můžeme říci, že více respondentů volilo kladně, tedy že znají nebo spíše znají obsah sexuální výchovy.

Graf 8 - Vyhodnocení položky č. 7: Zním metody sexuální výchovy.

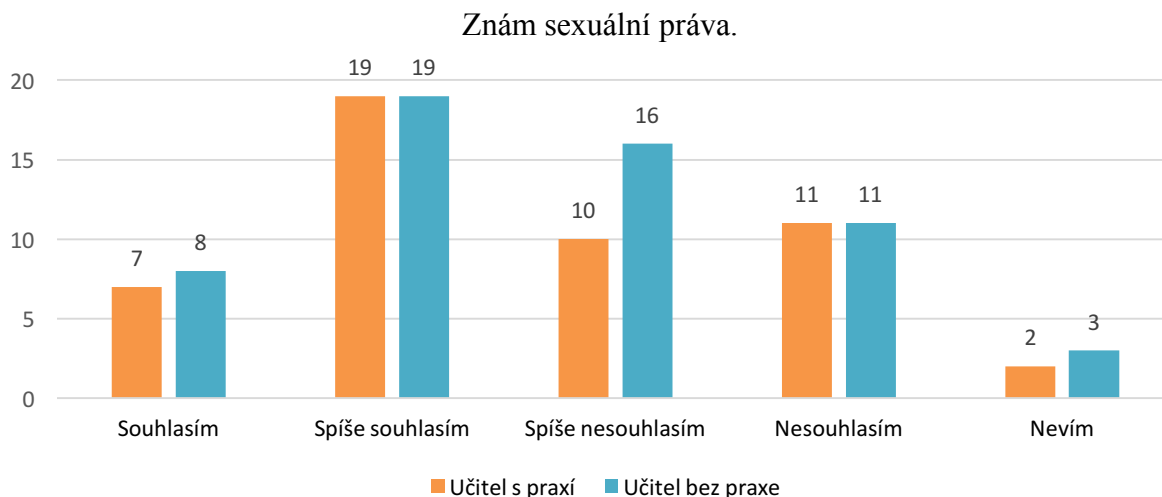
U položky, která zjišťovala, zda učitelé znají metody sexuální výchovy, respondenti volili nejvíce možnost „Spíše nesouhlasím“, a to celkem 50 respondentů ze 106. Možnost „Nesouhlasím“ zvolilo 23 respondentů. U této položky, na rozdíl od dvou předchozích, již vidíme, že většina z dotazovaných respondentů nezná metody sexuální výchovy. To může být zapříčiněno nedostatečnou přípravou učitelů na vysoké škole či nedostatkem dostupné literatury. Přitom znalost metod sexuální výchovy je pro kvalitní realizaci výuky stěžejní. Vhodně zvolené metody osvojování poznatků sexuální výchovy mohou pomoci žákům při vlastním učení.

Graf 9 - Vyhodnocení položky č. 9: **Znám organizační formy sexuální výchovy.**

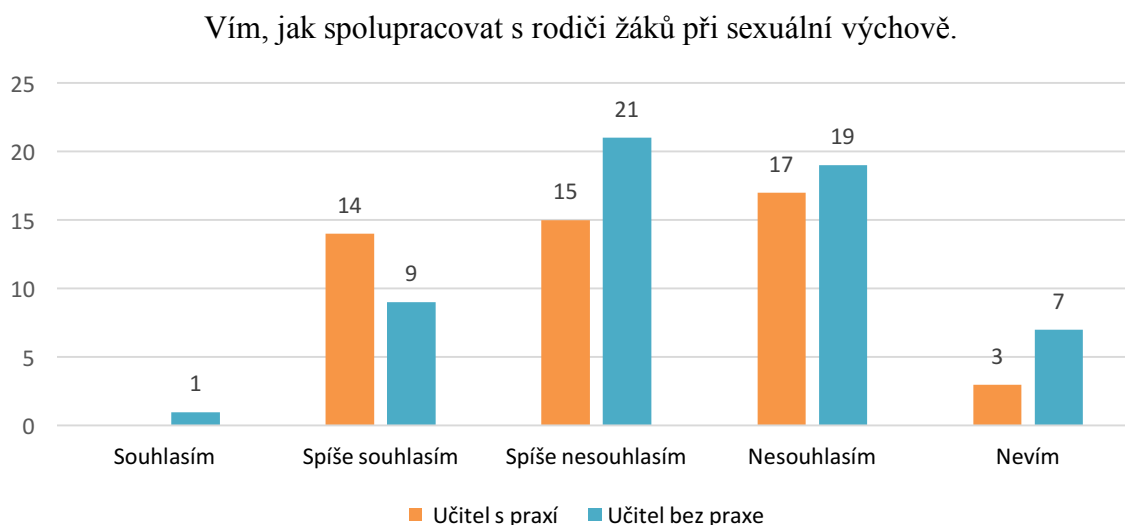
Položka o znalosti organizačních forem také nedopadla příliš uspokojivě. Jak můžeme vyčíst z grafu, nejvíce respondentů, celkem 34, volilo možnost „Spíše souhlasím“, avšak v konečném součtu nejvíce respondentů volilo možnost „Nesouhlasím“ nebo „Spíše nesouhlasím“. Výsledky této položky jsou překvapující už z důvodu, že organizační formy patří mezi základní znalost didaktiky primární školy. Můžeme se domnívat, že mohl vzniknout dojem, že základní organizační formy jako například skupinové, individuální apod. nepatří do realizace výuky sexuální výchovy.

Graf 10 - Vyhodnocení položky č. 10: Zním sexuální práva.

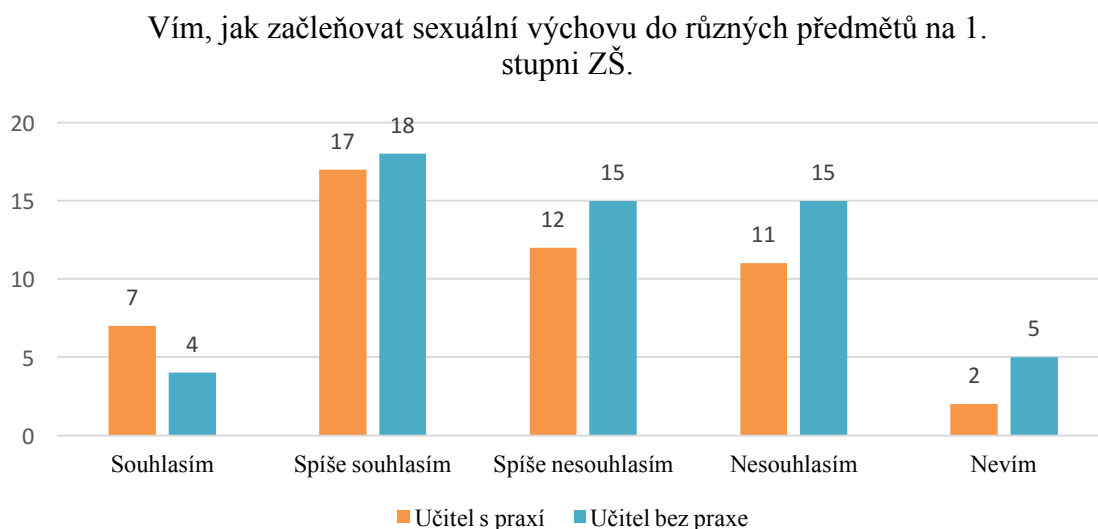
Položka týkající se znalostí učitelů v oblasti sexuálních práv také není nijak jednoznačná. Z grafu a tabulky lze vyčíst, že nejvíce respondentů zvolilo možnost „Spíše souhlasím“, bylo jich celkem 38 a z toho 19 bylo učitelů s praxí a stejný počet, tedy 19, bylo i učitelů bez praxe, kteří zvolili právě tuto možnost. Avšak již u možnosti „Spíše nesouhlasím“ můžeme vidět vysoké číslo, a to 26 respondentů z celkového počtu. Možnost „Nesouhlasím“ dále volilo 22 respondentů, z toho 11 učitelů s praxí a 11 učitelů bez praxe. Z grafu lze také vyčíst, že největší rozdíl mezi učiteli s praxí a bez ní bylo u možnosti „Spíše nesouhlasím“, kdy tuto možnost volili více učitelé bez praxe a to 16, kdežto učitelů s praxí zvolilo tuto možnost pouze 10. Celkově nejsou rozdíly mezi učiteli bez praxe a s ní nijak patrné ani u této položky. Můžeme se opět přesvědčit, že ani znalost sexuálních práv není mezi učiteli příliš rozšířená. Přesto si myslím, že jejich znalost je velmi důležitou složkou v teoretické připravenosti učitele, ale i pro život učitele jako takový. Neznalost sexuálních práv může pramenit právě z nedostatku sexuální výchovy na školách, a to jak na základních, tak na středních a v neposlední řadě také při přípravě budoucích učitelů na sexuální výchovu na vysokých školách. Domníváme se, že tímto může být ovlivněna učitelova výuka a předávání poznatků dětem z této oblasti tak nemůže být komplexní.

Graf 11 - Vyhodnocení položky č. 11: Vím, jak spolupracovat s rodiči žáků při sexuální výchově.

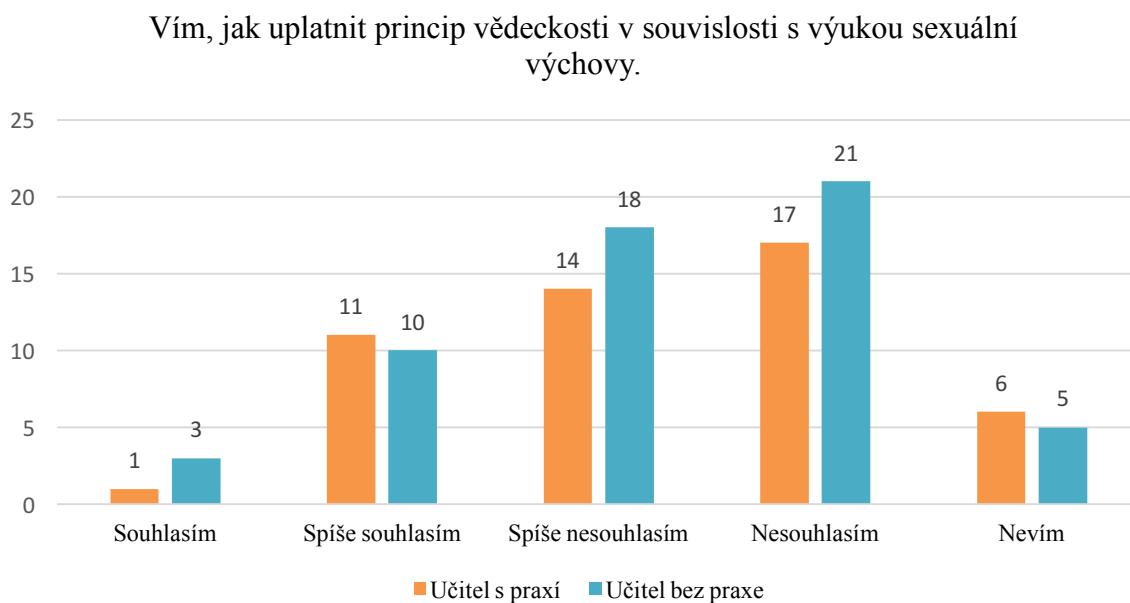
V jedenácté výzkumné položce jsme si dali za úkol zjistit, zda učitele ví, jak spolupracovat s rodiči žáků při sexuální výchově. Pouze jeden respondent uvedl, že souhlasí s tvrzením. Nejvíce respondentů volilo možnost „Spíše nesouhlasím“, nebo „Nesouhlasím“. Výsledky poukazují na fakt, že je sexuální výchova dost často kontroverzním tématem mezi rodiči a že učitelé nevědí, jak je do sexuální výchovy zapojit. Spolupráce školy a rodiny je však velmi důležitá. Výsledky této výzkumné položky mohou pramenit z nedostatečné přípravy studentů učitelství na komunikaci s rodiči obecně a dále mohou být jednou z příčin, proč někteří rodiče vyjadřují nesouhlas s výukou sexuální výchovy ve škole.

Graf 12 - Vyhodnocení položky č. 12: Vím, jak začleňovat sexuální výchovu do různých předmětů na 1. stupni ZŠ.

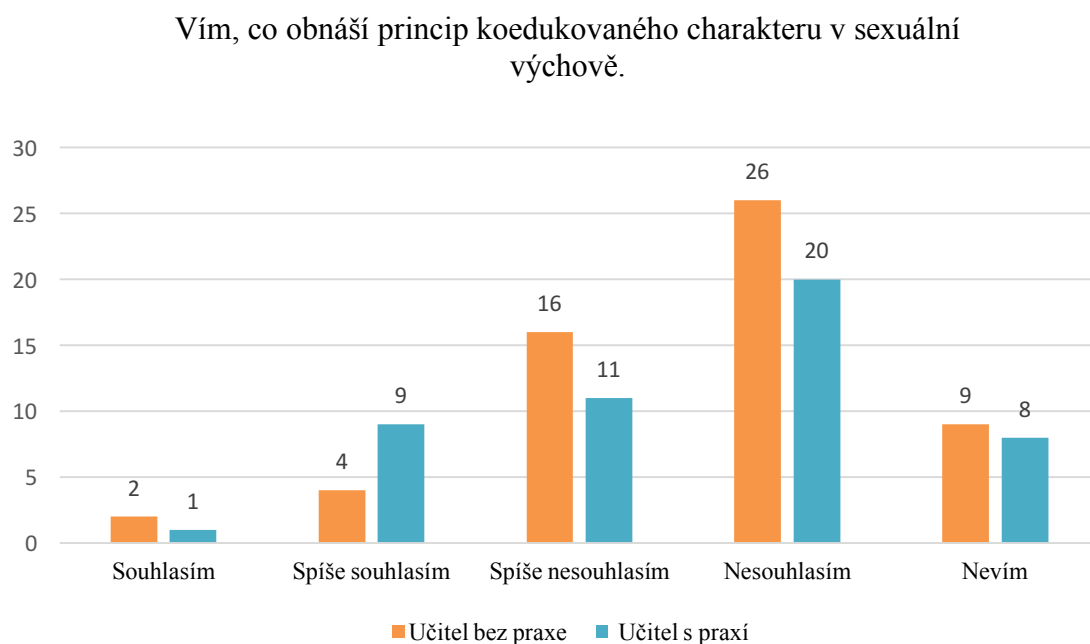
V další výzkumné otázce jsme zjišťovali, jestli učitelé vědí, jak začleňovat sexuální výchovu do různých předmětů na ZŠ. Z grafu nám vyplývá, že nejvíce respondentů volilo možnost „Spíše souhlasím“. Avšak jako druhou a třetí možnost volili respondenti „Spíše nesouhlasím“ a „Nesouhlasím.“ Z grafu nám tedy vyplývá, že většina dotazovaných neví nebo si není jista, jak zařazovat sexuální výchovu do různých předmětů. Sexuální výchova není na základní škole samostatný předmět, nalezneme ji ukotvenu ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět. Výsledky této výzkumné otázky nám poukazují na fakt, že učitelé často nevědí, jak ukotvit sexuální výchovu a realizovat ji v různých předmětech na základní škole. Z tohoto důvodu pak může být sexuální výchova ve škole zanedbávána.

Graf 13 - Vyhodnocení položky č. 13: **Vím, jak uplatnit princip vědeckosti v souvislosti s výukou sexuální výchovy.**

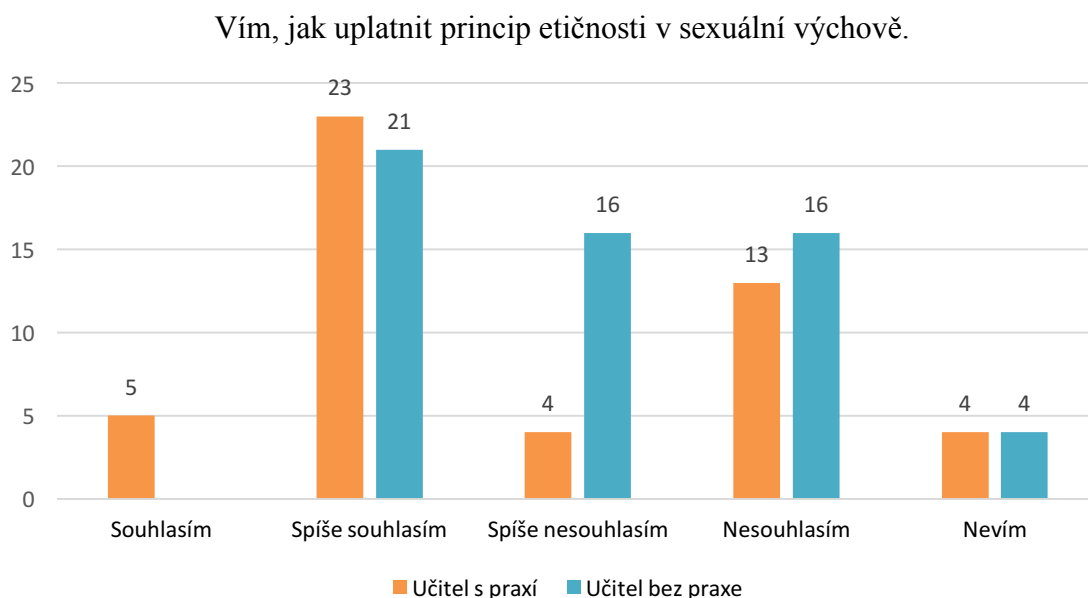
U výzkumné položky číslo 13 jsme se dotazovali respondentů na znalost principu vědeckosti v souvislosti se sexuální výchovou. Z tabulky i grafu je patrné, že většina respondentů neví, jak tento princip uplatnit. Soudíme tak dle odpovědí respondentů, kdy nejvíce z nich zvolilo možnost „Nesouhlasím“ a „Spíše nesouhlasím“. Z grafu můžeme vyčíst, že 38 respondentů neví, jak uplatnit princip vědeckosti ve výuce sexuální výchovy. Dalších 32 respondentů z celkového počtu 106 respondentů poté zvolilo odpověď „Spíše nesouhlasím“. Při vyhodnocení této položky je zřejmé, že učitelé mají minimálně s uplatněním tohoto principu značné potíže. Princip vědeckosti souvisí například s odbornými termíny a poznatky v této oblasti, proto se můžeme domnívat, že učitelům chybí potřebné odborné vzdělání, které potřebují při realizaci výuky sexuální výchovy. Tento princip dále souvisí s předáváním aktuálních poznatků žákům a klade důraz na učitelovo vzdělávání se v této oblasti.

Graf 14 - Vyhodnocení položky č. 14: Vím, co obnáší princip koedukovaného charakteru v sexuální výchově.

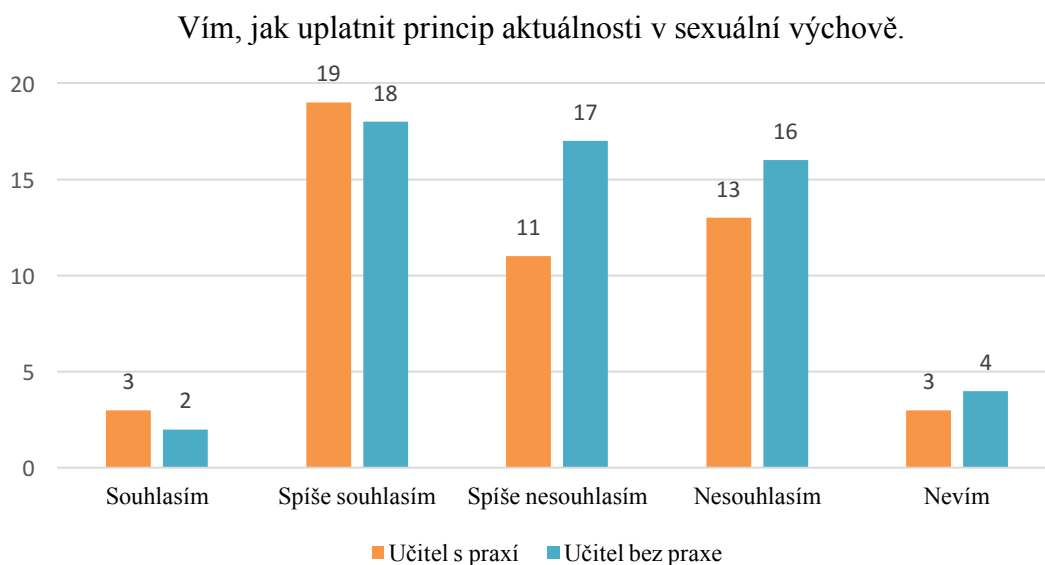
V další položce jsme si dali za úkol zjistit u učitelů znalost principu koedukovaného charakteru ve výuce sexuální výchovy. Dle grafu soudíme, že nejvíce respondenti volili možnost „Nesouhlasím“ nebo „Spíše nesouhlasím“. Můžeme konstatovat, že respondenti neznají zásady výuky, která spočívá ve společné výuce chlapců a dívek. Výsledek může pramenit jak z neznalosti termínu „koedukovanost“, tak z nevědomosti, jak tento princip uplatnit. Täubner se domnívá, že není důvod, proč by měla být výuka rozdělena dle pohlaví, a uvádí, že jak dívky, tak chlapci mají stejná práva na informace.

Graf 15 - Vyhodnocení položky č. 15: Vím, jak uplatnit princip etičnosti v sexuální výchově.

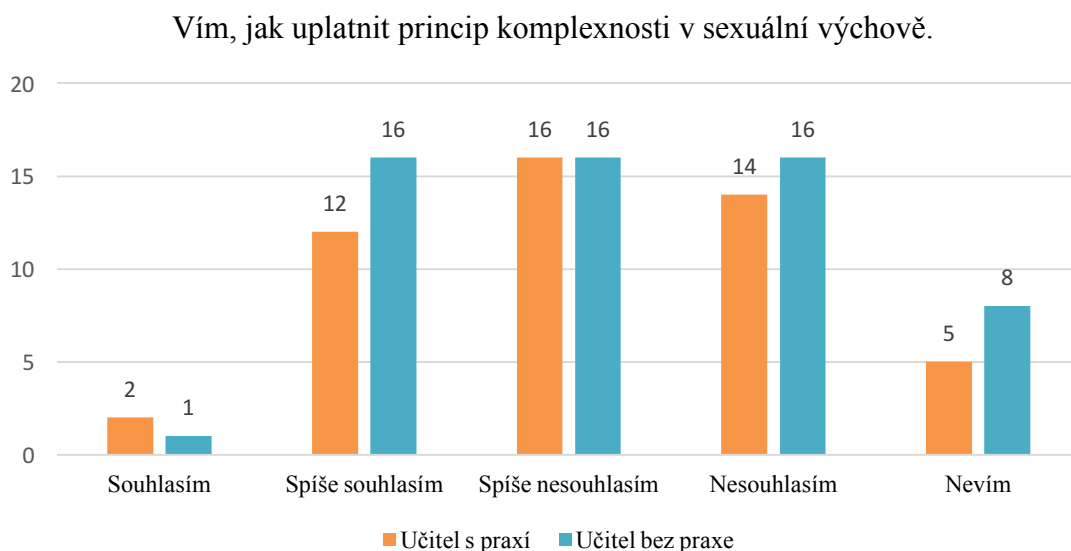
Z grafu vyplynulo, že 44 z dotazovaných respondentů na položku, zda ví, jak uplatnit princip etičnosti, odpovědělo „Spíše souhlasím“. Ani v této položce však výsledky nejsou jednoznačné. 29 z dotazovaných respondentů zvolilo možnost „Nesouhlasím“ a dalších 20 respondentů „Spíše nesouhlasím“. Možnost „Souhlasím“ zvolilo pouze 5 respondentů, a to učitelů s praxí. Můžeme tedy soudit, že většina nezná nebo si uplatněním principu etičnosti není jista. Mezi učiteli s praxí a bez praxe v této položce nejsou značné rozdíly.

Graf 16 - Vyhodnocení položky č. 16: Vím, jak uplatnit princip aktuálnosti v sexuální výchově.

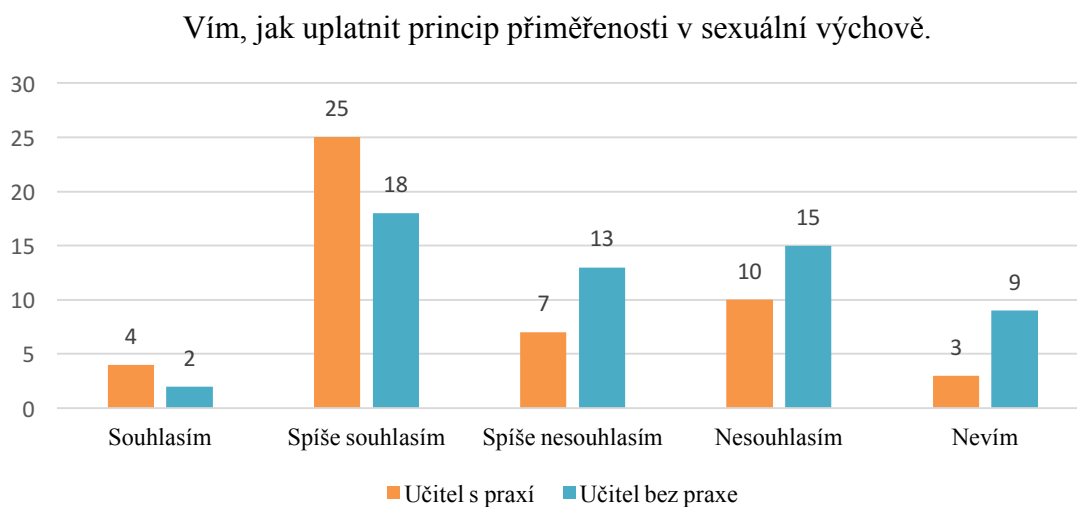
V další položce výzkumu o principu aktuálnosti dopadly výsledky neméně jednoznačně, jako tomu bylo u předchozích položek. Nejvíce respondenti volili možnost „Spíše souhlasím“, avšak další nejfrekventovanější odpovědi byly „Spíše nesouhlasím“ a „Nesouhlasím“. Odpověď „Souhlasím“ označilo jen 5 z dotazovaných respondentů. Tento výsledek může pramenit z nedostatečné přípravy učitelů na vysoké škole a dále nedostatkem kurzů a odborné literatury, která by učitelům mohla sloužit jako výchozí materiál v této oblasti. Jak jsme již zmínili v předchozích otázkách, princip aktuálnosti souvisí s neustálým vzděláváním učitelů.

Graf 17 - Vyhodnocení položky č. 17: Vím, jak uplatnit princip komplexnosti v sexuální výchově.

Položka o uplatňování principu komplexnosti v sexuální výchově ukázala, že učitelé nevědí, jak jej v tématech sexuální výchovy uplatnit. Z grafu nám vyplývá, že nejvíce respondentů volilo možnost „Spíše nesouhlasím“ a „Nesouhlasím“. Dítě by mělo být formováno v kognitivní a paměťové oblasti a učitel by měl také dbát na postoje, dovednosti a chování. Výsledek nám opět poukazuje na nedostatečnou odborně didaktickou přípravu učitelů k realizaci výuky sexuální výchovy ve školách.

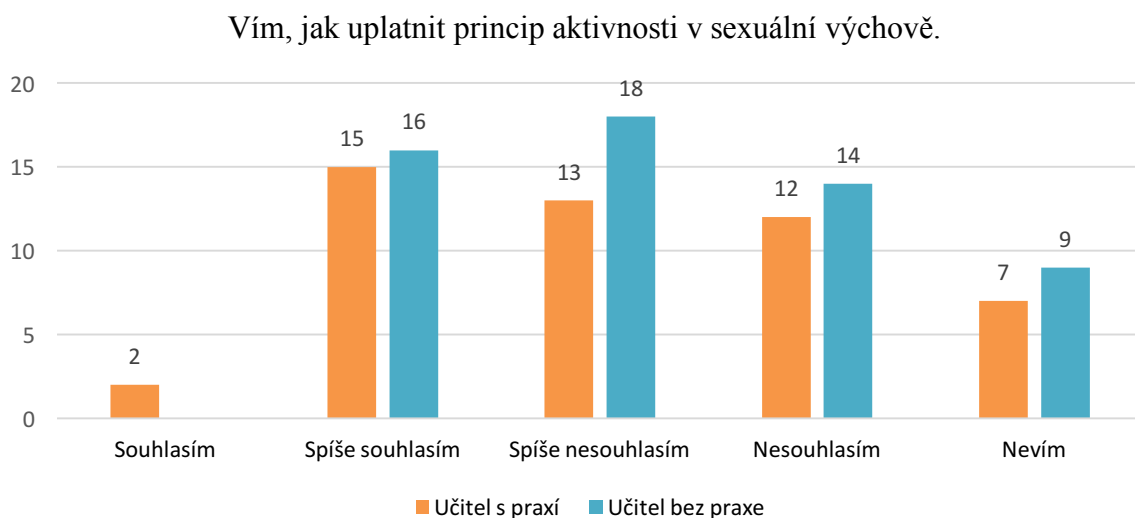
Graf 18 - Vyhodnocení položky č. 18: **Vím, jak uplatnit princip přiměřenosti v sexuální výchově.**

Oproti předešlým položkám se jeví výsledek položky o uplatňování principu přiměřenosti optimističtěji. Z celkového počtu 106 respondentů volilo 43 respondentů možnost „Spíše souhlasím“. Bohužel můžeme z grafu opět vyčíst, že možnost „Souhlasím“ zvolilo pouze 6 respondentů.

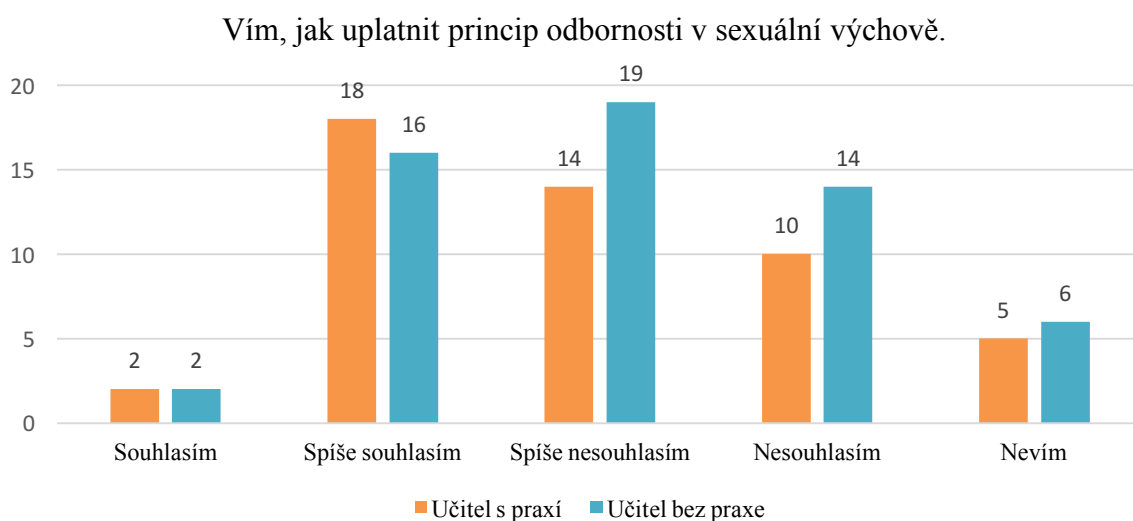
Přiměřenost má právě v sexuální výchově svůj specifický význam. I přesto, že učitelům jako výchozí dokument slouží RVP ZV a jeho očekávané výstupy, se můžeme dle výsledků této položky domnívat, že učitelům není jasné správné zařazení témat sexuální výchovy do jednotlivých ročníků tak, aby tato témata byla adekvátní zralosti žáků.

Graf 19 - Vyhodnocení položky č. 19: **Vím, jak uplatnit princip aktivnosti v sexuální výchově.**

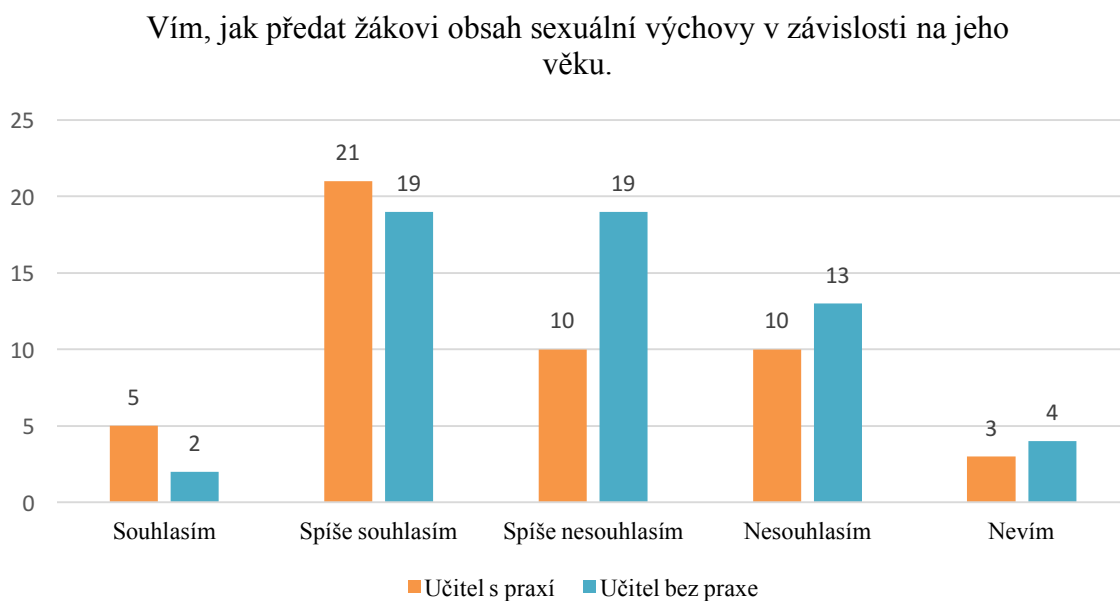
Jak je z grafu zřejmé, většina respondentů volila možnost, že nesouhlasí či neví, jak princip aktivnosti uplatnit. Možnost „Souhlasím“ zvolili pouze dva respondenti, a to učitelé s praxí. Můžeme tedy usuzovat, že si většina z našich respondentů není jista nebo neví, jak žáka zapojit aktivně do výuky, tak aby se stal spolutvůrcem svých nově získaných poznatků.

Graf 20 - Vyhodnocení položky č. 20: Vím, jak uplatnit princip odbornosti v sexuální výchově.

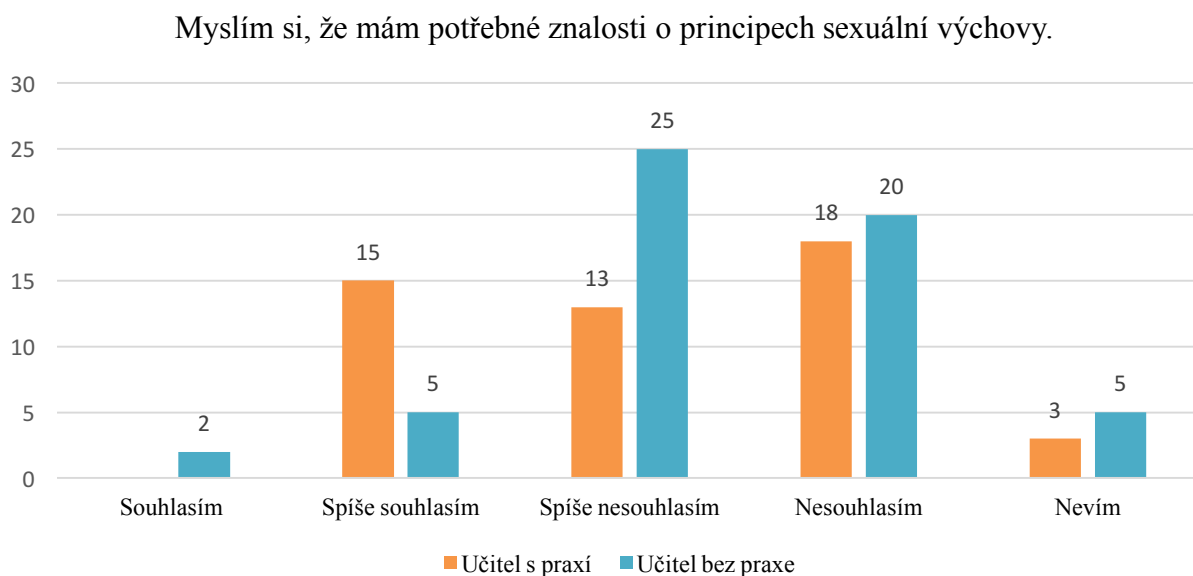
Položka o principu odbornosti nám také potvrdila nedostatečné znalosti učitelů, jak tento princip uplatnit. Můžeme to vyčíst z grafu, kdy odpovědi „Spíše nesouhlasím“, „Nesouhlasím“ a „Nevím“ převyšovaly svojí frekvencí odpovědi kladné. Opět můžeme zdůraznit velmi nízký počet respondentů, kteří zvolili možnost „Souhlasím“.

Graf 21 - Vyhodnocení položky č. 21: Vím, jak předat žákovi obsah sexuální výchovy v závislosti na jeho věku.

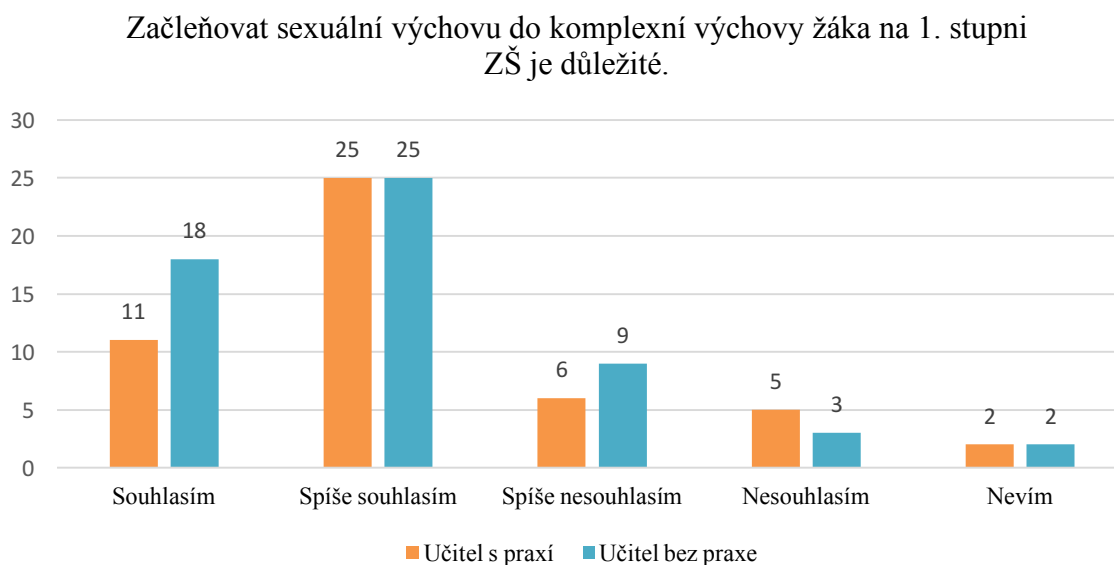
Tato položka velmi úzce souvisí s principem přiměřenosti. I tady nám respondenti potvrdili, že větší část z nich neví, jaká témata sexuální výchovy správně volit v závislosti na ročníku, tedy věku žáka. Výsledek není překvapující vzhledem k tomu, že stále panuje mezi širokou veřejností a často i mezi učiteli dojem, že sexuální výchova na 1. stupeň nepatří. Na tuto skutečnost dále poukazují i výsledky poslední položky našeho výzkumu.

Graf 22 - Vyhodnocení položky č. 22: Myslím si, že mám potřebné znalosti o principech sexuální výchovy.

Položka, u které měli respondenti na závěr zhodnotit, zda si myslí, že disponují potřebnými znalostmi o principech sexuální výchovy, nám podtrhuje výsledky předchozích položek, které jsme si detailně rozebrali. Jak můžeme z grafu vyčíst, pouze dva respondenti zvolili možnost, že souhlasí s tímto tvrzením, a dalších 15 respondentů odpovědělo, že spíše souhlasí. Další respondenti z celkového počtu 106 respondentů volili možnost, že nesouhlasí, spíše nesouhlasí nebo neví. Výsledky této položky nejsou nikterak překvapující s ohledem na položky předchozí.

Graf 23 - Vyhodnocení položky č. 23: Začleňovat sexuální výchovu do komplexní výchovy žáka na 1. stupni ZŠ je důležité.

Položka založená na názoru každého z respondentů, zda považuje za důležité zařazovat sexuální výchovu do komplexní výchovy žáka již na 1. stupni ZŠ, dopadla uspokojivě s přihlédnutím k výsledkům předchozích položek. Možnost „Spíše souhlasím“ zvolilo 50 respondentů, možnost „Souhlasím“ pak 29 respondentů. Můžeme tedy konstatovat, že většina z dotazovaných považuje sexuální výchovu za důležitý prvek ve výchově žáka. Přesto nemůžeme opomenout ani 27 respondentů, kteří s tvrzením nesouhlasí, nebo kteří neví, zda je integrace sexuální výchovy důležitá.

5.5 Shrnutí výzkumného šetření

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit a popsat, jak jsou učitelé primární školy připraveni realizovat výuku sexuální výchovy v souvislosti s uplatňováním principů sexuální výchovy. **Dílčím cílem** bylo popsat teoretický základ připravenosti učitele k sexuální výchově v souvislosti s principy sexuální výchovy. **Dalším dílčím cílem** bylo zjistit a popsat prostřednictvím dotazníků znalost učitelů o principech sexuální výchovy

Výzkumu se zúčastnilo celkem 106 respondentů, mezi které se zařazovali jak učitelé s praxí, tak učitelé bez praxe. Elektronicky zpracované dotazníky byly rozesílány pomocí elektronické pošty do osmi základních škol ve Zlínském kraji, a také studentům 4. a 5.

ročníku prezenční i kombinované formy oboru Učitelství pro 1. stupeň Univerzity Palackého v Olomouci.

U výzkumného vzorku byly výsledky překvapující především v oblasti principů, kde se ukázala velmi nízká orientace v principech a jejich uplatňování v sexuální výchově. Jako příklad uvedeme princip spolupráce učitele s rodiči žáka. Výsledky této výzkumné položky nedopadly nikterak uspokojivě. Většina z dotazovaných respondentů označila možnost, že neví, nebo si není jista, jak tento princip uplatnit. Tento princip však odborníci jako Täubner a Janiš označují za zásadní právě při komunikaci o realizaci výuky sexuální výchovy. Spolupráce rodiny a školy je žádoucí také z důvodu citlivosti témat.

Dále většina z dotazovaných respondentů označila, že nezná metody a formy sexuální výchovy a neví, jak uplatnit princip koedukovaného charakteru a vědeckosti ve výuce.

U položky, u které respondenti odpovídali, zda si myslí, že mají potřebné znalosti o principech, byly také největší rozdíly mezi učiteli s praxí a bez praxe. Učitelé s praxí častěji zvolili možnost, že mají potřebné znalosti o principech. Celkově nebyly rozdíly mezi učiteli s praxí a bez ní nijak patrné.

Nejvíce překvapující byla skutečnost, že bezmála polovina z dotazovaných respondentů uvedla, že neabsolvovala předměty řešící problematiku sexuální výchovy. Toto zjištění může vyplývat ze skutečnosti, že sexuální výchova na mnohých oborech Učitelství pro 1. stupeň nebyla koncipována jako povinný předmět v době, kdy respondenti vysokou školu studovali. Ani v současnosti není sexuální výchova povinným předmětem na všech univerzitách v České republice.

V závěru můžeme konstatovat, že připravenost učitelů je téma, které si jistě zaslouží další pozornost. Výzkum odhalil další nedostatky v připravenosti učitelů na tuto nelehkou disciplínu v rámci jejich pedagogické praxe.

Ačkoliv výsledky jednotlivých položek nedopadly uspokojivě, většina respondentů se v závěru dotazníku shodla, že zařazování sexuální výchovy do výuky je důležité. Domníváme se tedy, že většina z dotazovaných by měla zájem prohloubit své vědomosti o sexuální výchově a její didaktice. Jako doporučení pro zlepšení odborně didaktické kvalifikace učitelů k sexuální výchově může sloužit jejich další příprava, například formou postgraduálního studia, kurzů zaměřených na toto téma nebo také zintenzivnění přípravy budoucích učitelů na vysokých školách.

ZÁVĚR

Diplomová práce se zabývala problematikou připravenosti učitele realizovat výuku sexuální výchovy na primární škole, a to především po stránce odborně didaktické v souvislosti s uplatňováním principů sexuální výchovy. Téma sexuální výchovy je velmi aktuální a obsáhlé. Sexuální výchova má ve škole své místo. Zde by žáci měli dostávat pravdivé a upřímné odpovědi na otázky, které vyplývají z témat sexuální výchovy. Vědecky podložené informace v závislosti na jejich věku jim však může předat pouze dobře připravený učitel.

V teoretické části jsme definovali sexuální výchovu z pohledu různých autorů. Dále jsme se zabývali historií sexuální výchovy až po současnost a jejím ukotvením v kurikulárních dokumentech pro základní vzdělávání. Další kapitola diplomové práce byla věnována osobnostní, didaktické a odborné připravenosti učitele. V samostatné kapitole jsme také podrobněji popsali principy sexuální výchovy.

V empirické části jsme zvolili kvantitativní metodu sběru dat. Pomocí dotazníkového šetření jsme získali potřebná data ke zpracování výzkumu o připravenosti učitele realizovat výuku sexuální výchovy.

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit a popsat, jak jsou učitelé primární školy připraveni realizovat výuku sexuální výchovy v souvislosti s uplatňováním principů sexuální výchovy. Tento cíl se podařilo splnit. Podle výsledku našeho výzkumu můžeme konstatovat, že většina z našich respondentů není připravena k realizaci výuky sexuální výchovy. Výzkum odhalil další nedostatky v připravenosti učitelů na tuto nelehkou disciplínu v jejich pedagogické praxi. Podle výsledků výzkumu jsme usoudili, že učitelé neznají metody a formy sexuální výchovy. Dále učitelé ve větší míře označili, že neví, jak sexuální výchovu zařadit do různých předmětů na 1. stupni základní školy.

Dílčím cílem bylo popsat teoretický základ připravenosti učitele k sexuální výchově v souvislosti s principy sexuální výchovy. V teoretické části diplomové práce jsme popsali osobnostní a odborně didaktickou připravenost učitele k realizaci sexuální výchovy. Dále jsme podrobně popsali jednotlivé principy sexuální výchovy, které byly v naší práci stěžejní. Můžeme tedy konstatovat, že se nám dílčí cíl podařilo splnit.

Dalším dílčím cílem bylo zjistit a popsat prostřednictvím dotazníků znalost učitelů o principech sexuální výchovy. Tento cíl se nám také podařilo splnit. Při dotazování na jednotlivé principy sexuální výchovy učitelé váhali a označovali ve větší míře odpověď, že jednotlivé principy neznají a neumějí je tak uplatnit ve výuce. Dle výsledků našeho výzkumu můžeme konstatovat, že učitelům dělá problém, ve výuce uplatnit princip spolupráce s rodinou, princip vědeckosti a princip koedukovaného charakteru ve výuce.

I přes nepříznivé výsledky výzkumu uvedla většina z dotazovaných, že je sexuální výchova důležitá a měla by se začleňovat do komplexní výchovy žáka. Můžeme se tedy právem domnívat, že učitelé jsou ochotni se tématu sexuální výchovy věnovat více. Jak jsme již zmiňovali v předchozí kapitole, je sexuální výchova tématem, kterému by se mělo ve školách věnovat více prostoru. Možnosti další přípravy učitelů a jejich příklady, které uvádíme ve shrnutí výzkumného šetření, mohou být námětem pro další diskusi. Dále by bylo také možné rozvíjet další vědecké bádání na toto téma, a to například metodou řízených rozhovorů.

Diplomová práce pro nás byla přínosem především v podobě nových informací díky prostudované literatuře. Vyhodnocením dotazníků jsme si ověřili, jak je sexuální výchova stále opomíjenou složkou při výchově žáka a mělo by se jí více věnovat. Po zpracování této práce jsem přesvědčená, že bych realizaci výuky sexuální výchovy ve své budoucí pedagogické praxi zvládla s větší jistotou.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. AUGUSTYN, Józef. *Sexuální výchova v rodině a ve škole: [cíle, zásady, metody]*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998. Pomoc pro život. ISBN 80-7192-331-1.
2. BLAKE, Simon. *Sex and relationships education*. London: D. Fulton, 2002. ISBN 9781853468346.
3. FILOVÁ, Hana. *Vybrané kapitoly z obecné didaktiky*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1308-7.
4. GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido, 2000. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-796.
5. Gerhard Amendt, ed. Principles of Sex Education. Prinzipien Sexualpädagogik [online]. [cit. 2017-10-26]. Dostupné z: <https://www.prinzipien-sexualpaedagogik.org/english/>
6. HALSTEAD, J. Mark. a Michael J. REISS. *Values in sex education: from principles to practice*. New York: RoutledgeFalmer, 2003. ISBN 978-0415232579.
7. HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-x.
8. HELUS, Z. Dítě v osobnostním pojetí. *Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2009, 288 s. ISBN 978- 80-7367-628-5.
9. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
10. CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-5326-3.
11. IPPF CHARTER GUIDELINES ON SEXUAL AND REPRODUCTIVE RIGHTS. *IPPF* [online]. 1997. [cit. 2017-10-22]. Dostupné z: http://www.ippf.org/sites/default/files/ippf_charter_on_sexual_and_reproductive_rights_guidlines.pdf
12. JANDOUREK, J., SODOMKOVÁ, M. Nápad na sexuální osvětu není nic nového. Je starý jako školství samo. [Online]. [cit. 2018-01-10]. Dostupné z: <http://www.reflex.cz/clanek/zpravy/43748/napad-na-sexualni-osvetu-neni-nic-noveho-je-stary-jako-skolstvi-samo.html>

13. JANIŠ, Kamil, Blahoslav KRAUS a Pavel VACEK. *Kapitoly ze základů pedagogiky: studijní text*. 3. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-800-0.
14. JANIŠ, Kamil a Dagmar MARKOVÁ. *Příspěvek k základům sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-621-1.
15. JANIŠ, Kamil. *Učební text k problematice rodinné a sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2008. ISBN 978-80-7041-898-7.
16. JANIŠ, Kamil. *Úvod do sexuální výchovy*. Opava: Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta, Ústav pedagogických a psychologických věd, 2005. ISBN 80-7248-305-6.
17. JANIŠ, Kamil a Vladimír TÄUBNER. *Didaktika sexuální výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 1999. ISBN 80-7041-902-4.
18. JŮVA, Vladimír. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8.
19. KANTOROVÁ, Jana a Helena GRECMANOVÁ. *Vybrané kapitoly z obecné pedagogiky I*. Olomouc: Hanex, 2008. Vzdělávání. ISBN 978-80-7409-024-0.
20. Kirby, D. Sexuality and sex education at home and school. Europe PMC [online]. Philadelphia, 1999 [cit. 2017-10-26]. Dostupné z: <http://europepmc.org/abstract/med/10370704>.
21. MŠMT. Doporučení MŠMT k realizaci sexuální výchovy v základních školách. 2010. [Online]. [cit. 2018-01-10]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/doporuzeni-msmt-k-realizaci-sexualni-vychovy-v-zakladnich>.
22. MŠMT. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání platný od 1.3.2017 [Online]. © 2017 [Cit. 2018-01-09]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/41216/>
23. PONDĚLÍČEK, Ivo a Jaroslava PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVÁ. *Lidská sexualita jako projev přirozenosti a kultury*. Praha: Avicenum, 1971.
24. PONDĚLÍČKOVÁ-MAŠLOVA, Jaroslava. *O sexuální výchově bez rozpaků*. Praha: Avicenum, 1973.
25. PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
26. PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 1997.

27. RAŠKOVÁ, Miluše. *Připravenost učitele k sexuální výchově v kontextu pedagogické teorie a praxe v české primární škole*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2008. ISBN 978-80-244-2077-6.
28. RAŠKOVÁ, Miluše. *5 otázek k sexuální výchově dětí předškolního a mladšího školního věku (3-11 let): informativní příručka o sexuální výchově nejen pro studenty, učitele, vychovatele a rodiče*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2007. ISBN 978-80-244-1737-0.
29. RICHARD VON KRAFFT-EBING, TRANSLATED BY FRANKLIN S. KLAF, INTRODUCTION BY JOSEPH LOPICCOLO a FOREWORD BY DANIEL BLAIN. *Psychopathia sexualis: the classic study of deviant sex*. Arcade ed. New York, NY: Arcade Publishing, 2011. ISBN 9781611450507.
30. SIECUS, P. *Guidelines for Comprehensive Sexuality Education*. 3rd ed. New York: Siecus, 2004. ISBN 978-9993108948.
31. SIELERT, Uwe. *Sexuální výchova: kniha netradičních metod výuky*. Praha: Trizonia, 1994. ISBN 80-85573-36-9.
32. ŠTEFFLOVÁ, Jaroslava. *Sexuální výchova ano, nebo ne?* [Online]. [cit. 2018-01-12]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=6467>
33. ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.
34. TÄUBNER, Vladimír. *Metodika sexuální výchovy pro učitele, vychovatele, rodiče a studenty učitelství*. 2. vyd., ve Fortuně I. Praha: Fortuna, 1997. ISBN 80-7168-403-1.
35. UZEL, Radim a Miroslav MITLÖHNER. *Vybrané otázky lidské sexuality: texty k sociální práci*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-609-9.
36. ZÁHOŘ, Z. *Plán pohlavní převýchovy národa*. Praha: Kočí, 1924.
37. ZVĚŘINA, Jaroslav. *Sexuologie (nejen) pro lékaře*. Brno: CERM, 2003. ISBN 80-7204-264-5.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

apod. A podobně

např. Například

RVP ZV Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Tzn. To znamená

RVP PV Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

ZŠ Základní škola

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

ŠVP Školní vzdělávací program

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 - Vyhodnocení položky č. 1: Pohlaví	44
Graf 2 - Vyhodnocení položky č. 2: Mám vystudovaný nebo v současnosti studuji obor Učitelství pro 1. stupeň ZŠ	45
Graf 3 - Vyhodnocení položky č. 3: Na vysoké škole jsem absolvoval/a předměty řešící problematiku sexuální výchovy	46
Graf 4 - Vyhodnocení položky č. 4: V současnosti učím na 1. stupni základní školy	47
Graf 5 – Vyhodnocení položky č. 5: Kolik let praxe na 1. stupni ZŠ mám za sebou?	48
Graf 6 - Vyhodnocení položky č. 6: Znám cíle sexuální výchovy	49
Graf 7 - Vyhodnocení položky č. 7: Znám obsah sexuální výchovy	50
Graf 8 - Vyhodnocení položky č. 7: Znám metody sexuální výchovy	51
Graf 9 - Vyhodnocení položky č. 9: Znám organizační formy sexuální výchovy	52
Graf 10 - Vyhodnocení položky č. 10: Znám sexuální práva	53
Graf 11 - Vyhodnocení položky č. 11: Vím, jak spolupracovat s rodiči žáků při sexuální výchově	54
Graf 12 - Vyhodnocení položky č. 12: Vím, jak začleňovat sexuální výchovu do různých předmětů na 1. stupni ZŠ	55
Graf 13 - Vyhodnocení položky č. 13: Vím, jak uplatnit princip vědeckosti v souvislosti s výukou sexuální výchovy	56
Graf 14 - Vyhodnocení položky č. 14: Vím, co obnáší princip koedukovaného charakteru v sexuální výchově	57
Graf 15 - Vyhodnocení položky č. 15: Vím, jak uplatnit princip etičnosti v sexuální výchově	58
Graf 16 - Vyhodnocení položky č. 16: Vím, jak uplatnit princip aktuálnosti v sexuální výchově	59
Graf 17 - Vyhodnocení položky č. 17: Vím, jak uplatnit princip komplexnosti v sexuální výchově	60
Graf 18 - Vyhodnocení položky č. 18: Vím, jak uplatnit princip přiměřenosti v sexuální výchově	61
Graf 19 - Vyhodnocení položky č. 19: Vím, jak uplatnit princip aktivity v sexuální výchově	62

Graf 20 - Vyhodnocení položky č. 20: Vím, jak uplatnit princip odbornosti v sexuální výchově.	63
Graf 21 - Vyhodnocení položky č. 21: Vím, jak předat žákovi obsah sexuální výchovy v závislosti na jeho věku	64
Graf 22 - Vyhodnocení položky č. 22: Myslím si, že mám potřebné znalosti o principech sexuální výchovy.	65
Graf 23 - Vyhodnocení položky č. 23: Začleňovat sexuální výchovu do komplexní výchovy žáka na 1. stupni ZŠ je důležité.	66

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 - Vzdělávací oblasti podle RVP ZV	15
Tabulka 2 - Tematické okruhy vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět	16
Tabulka 3 - Znáám cíle sexuální výchovy.....	87
Tabulka 4 - Znáám obsah sexuální výchovy.....	87
Tabulka 5 - Znáám metody sexuální výchovy.....	88
Tabulka 6 - Znáám organizační formy sexuální výchovy.....	88
Tabulka 7 - Znáám sexuální práva.....	88
Tabulka 8 - Vím, jak spolupracovat s rodiči žáků při sexuální výchově.....	89
Tabulka 9 - Vím, jak začleňovat sexuální výchovu do různých předmětů na 1. stupni ZŠ.....	89
Tabulka 10 - Vím, jak uplatnit princip vědeckosti v souvislosti s výukou sexuální výchovy.....	89
Tabulka 11 - Vím, co obnáší princip koedukovaného charakteru v sexuální výchově.....	90
Tabulka 12 - Vím, jak uplatnit princip etičnosti v sexuální výchově.....	90
Tabulka 13 - Vím, jak uplatnit princip aktuálnosti v sexuální výchově.....	90
Tabulka 14 - Vím, jak uplatnit princip komplexnosti v sexuální výchově.....	91
Tabulka 15 - Vím, jak uplatnit princip přiměřenosti v sexuální výchově.....	91
Tabulka 16 - Vím, jak uplatnit princip aktivity v sexuální výchově.....	91
Tabulka 17 - Vím, jak uplatnit princip odbornosti v sexuální výchově.....	92
Tabulka 18 - Vím, jak předat žákovi obsah sexuální výchovy v závislosti na jeho věku.....	92
Tabulka 19 - Myslím si, že mám potřebné znalosti o principech sexuální výchovy.....	92
Tabulka 20 - Začleňovat sexuální výchovu do komplexní výchovy žáka na 1. stupni ZŠ je důležité.....	93

SEZNAM PŘÍLOH

- Příloha 1 Očekávané výstupy vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět
- Příloha 2 Tabulky – procentuální vyhodnocení položek v dotazníku
- Příloha 3 Dotazník pro učitele

PŘÍLOHA P 1: ČLOVĚK A JEHO SVĚT – OČEKÁVANÉ VÝSTUPY

1. stupeň

MÍSTO, KDE ŽIJEME

Očekávané výstupy – 1. období

žák

- *vyznačí v jednoduchém plánu místo svého bydliště a školy, cestu na určené místo a rozliší možná nebezpečí v nejbližším okolí*
- *začlení svou obec (město) do příslušného kraje a obslužného centra ČR, pozoruje a popíše změny v nejbližším okolí, obci (městě)*
- *rozliší přírodní a umělé prvky v okolní krajině a vyjádří různými způsoby její estetické hodnoty a rozmanitost*

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

žák

- *orientuje se v okolí svého bydliště a v okolí školy*
- *popíše a zvládne cestu do školy*
- *uveče nejvýznamnější místa v okolí svého bydliště a školy*

Očekávané výstupy – 2. období

žák

- *určí a vysvětlí polohu svého bydliště nebo pobytu vzhledem ke krajině a státu*
- *určí světové strany v přírodě i podle mapy, orientuje se podle nich a řídí se podle zásad bezpečného pohybu a pobytu v přírodě*
- *rozlišuje mezi náčrtý, plány a základními typy map; vyhledává jednoduché údaje o přírodních podmínkách a sídlištích lidí na mapách naší republiky, Evropy a polokouli*
- *vyhledá typické regionální zvláštnosti přírody, osídlení, hospodářství a kultury, jednoduchým způsobem posoudí jejich význam z hlediska přírodního, historického, politického, správního a vlastnického*
- *zprostředkuje ostatním zkušenosti, zážitky a zajímavosti z vlastních cest a porovná způsob života a přírodu v naší vlasti i v jiných zemích*
- *rozlišuje hlavní orgány státní moci a některé jejich zástupce, symboly našeho státu a jejich význam*

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

žák

- *popíše polohu svého bydliště na mapě, začlení svou obec (město) do příslušného kraje*
- *orientuje se na mapě České republiky, určí světové strany*
- *řídí se zásadami bezpečného pohybu a pobytu v přírodě*
- *má základní znalosti o České republice a její zeměpisné poloze v Evropě*

- *uveďte pamětihodnosti, zvláštnosti a zajímavosti regionu, ve kterém bydlí*
- *sdělí poznatky a zážitky z vlastních cest*
- pozná státní symboly České republiky

Učivo

- **domov** – prostředí domova, orientace v místě bydliště
- **škola** – prostředí školy, činnosti ve škole, okolí školy, bezpečná cesta do školy
- **obec (město), místní krajina** – její části, poloha v krajině, minulost a současnost obce (města), význačné budovy, dopravní síť
- **okolní krajina (místní oblast, region)** – zemský povrch a jeho tvary, vodstvo na pevnině, rozšíření půd, rostlinstva a živočichů, vliv krajiny na život lidí, působení lidí na krajinu a životní prostředí, orientační body a linie, světové strany
- **regiony ČR** – Praha a vybrané oblasti ČR, surovinové zdroje, výroba, služby a obchod
- **naše vlast** – domov, krajina, národ, základy státního zřízení a politického systému ČR, státní správa a samospráva, státní symboly
- **Evropa a svět** – kontinenty, evropské státy, EU, cestování
- **mapy obecně zeměpisné a tematické** – obsah, grafika, vysvětlivky

LIDÉ KOLEM NÁS

Očekávané výstupy – 1. období

žák

- *rozlišuje blízké příbuzenské vztahy v rodině, role rodinných příslušníků a vztahy mezi nimi, projevuje toleranci k přirozeným odlišnostem spolužáků i jiných lidí, jejich přednostem i nedostatkům*
- *odvodí význam a potřebu různých povolání a pracovních činností*

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

žák

- *rozlišuje role rodinných příslušníků a vztahy mezi nimi, rozlišuje blízké příbuzenské vztahy*
- *dodržuje základní pravidla společenského chování*
- *při setkání s neznámými lidmi se chová adekvátně*
- *projevuje toleranci k odlišnostem spolužáků, jejich přednostem i nedostatkům*
- *pojmenuje nejběžnější povolání a pracovní činnosti*

Očekávané výstupy – 2. období

žák

- *vyjádří na základě vlastních zkušeností základní vztahy mezi lidmi, vyvodí a dodržuje pravidla pro soužití ve škole, mezi chlapci a dívkami, v rodině, v obci (městě)*
- *rozlišuje základní rozdíly mezi lidmi, obhájí a odůvodní své názory, připustí svůj omyl a dohodne se na společném způsobu řešení*
- *rozpozná ve svém okolí jednání a chování, která se už tolerovat nemohou a která porušují základní lidská práva nebo demokratické principy*
- *orientuje se v základních formách vlastnictví; používá peníze v běžných situacích, odhadne a zkontroluje cenu nákupu a vrácené peníze, na příkladu ukáže nemožnost realizace všech chtěných výdajů, vysvětlí, proč spořit, kdy si půjčovat a jak vracet dluhy*
- *poukáže v nejbližším společenském a přírodním prostředí na změny a některé problémy a navrhne možnosti zlepšení životního prostředí obce (města)*

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

- *dodržuje pravidla pro soužití ve škole, v rodině, v obci (městě)*
- *rozpozná nevhodné jednání a chování vrstevníků a dospělých*
- *uvede základní práva dítěte, práva a povinnosti žáka školy*
- *používá peníze v běžných situacích, odhadne a zkontroluje cenu jednoduchého nákupu a vrácené peníze*
- *porovná svá přání a potřeby se svými finančními možnostmi, uvede příklady rizik půjčování peněz*
- *sestaví jednoduchý osobní/rodinný rozpočet, uvede příklady základních příjmů a výdajů*

Učivo

- **rodina** – postavení jedince v rodině, role členů rodiny, příbuzenské a mezigenerační vztahy, život a funkce rodiny, práce fyzická a duševní, zaměstnání
- **soužití lidí** – mezilidské vztahy, komunikace, obchod, firmy, zájmové spolky, politické strany, církve, pomoc nemocným, sociálně slabým, společný „evropský dům“
- **chování lidí** – vlastnosti lidí, pravidla slušného chování – ohleduplnost, etické zásady, zvládání vlastní emocionality; rizikové situace; rizikové chování, předcházení konfliktům
- **právo a spravedlnost** – základní lidská práva a práva dítěte, práva a povinnosti žáků školy, protiprávní jednání, právní ochrana občanů a majetku, soukromého vlastnictví, duševních hodnot

- **vlastnictví** – soukromé, veřejné, osobní, společné; hmotný a nehmotný majetek; rozpočet, příjmy a výdaje domácnosti; hotovostní a bezhotovostní forma peněz, způsoby placení; banka jako správce peněz, úspory, půjčky
- **kultura** – podoby a projevy kultury, kulturní instituce, masová kultura a subkultura
- **základní globální problémy** – významné sociální problémy, problémy konzumní společnosti, nesnášenlivost mezi lidmi, globální problémy přírodního prostředí

LIDÉ A ČAS

Očekávané výstupy – 1. období

žák

- *využívá časové údaje při řešení různých situací v denním životě, rozlišuje děj v minulosti, přítomnosti a budoucnosti*
- *pojmenuje některé rodáky, kulturní či historické památky, významné události regionu, interpretuje některé pověsti nebo báje spjaté s místem, v němž žije*
- *uplatňuje elementární poznatky o sobě, o rodině a činnostech člověka, o lidské společnosti, soužití, zvycích a o práci lidí; na příkladech porovnává minulost a současnost*

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

žák

- *pozná, kolik je hodin; orientuje se v čase*
- *zná rozvržení svých denních činností*
- *rozlišuje děj v minulosti, přítomnosti a budoucnosti*
- *poznává různé lidské činnosti*

Očekávané výstupy – 2. období

žák

- *pracuje s časovými údaji a využívá zjištěných údajů k pochopení vztahů mezi ději a mezi jevy*
- *využívá archivů, knihoven, sbírek muzeí a galerií jako informačních zdrojů pro pochopení minulosti; zdůvodní základní význam chráněných částí přírody, nemovitých i movitých kulturních památek*
- *rozeznává současné a minulé a orientuje se v hlavních reáliích minulosti a současnosti naší vlasti s využitím regionálních specifik*
- *srovnává a hodnotí na vybraných ukázkách způsob života a práce předků na našem území v minulosti a současnosti s využitím regionálních specifik*
- *objasní historické důvody pro zařazení státních svátků a významných dnů*

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

žák

- *rozeznává rozdíl mezi životem dnes a životem v dávných dobách*
- *uvede významné události, které se vztahují k regionu a kraji*
- *vyjmenuje nejvýznamnější kulturní, historické a přírodní památky v okolí svého bydliště*

Učivo

- **orientace v čase a časový řád** – určování času, čas jako fyzikální veličina, dějiny jako časový sled událostí, kalendáře, letopočet, generace, režim dne, roční období
- **současnost a minulost v našem životě** – proměny způsobu života, bydlení, předměty denní potřeby, průběh lidského života, státní svátky a významné dny
- **regionální památky** – péče o památky, lidé a obory zkoumající minulost
- **báje, mýty, pověsti** – minulost kraje a předků, domov, vlast, rodný kraj

ROZMANITOST PŘÍRODY

Očekávané výstupy – 1. období

žák

- *pozoruje, popíše a porovná viditelné proměny v přírodě v jednotlivých ročních obdobích*
- *roztřídí některé přírodniny podle nápadných určujících znaků, uvede příklady výskytu organismů ve známé lokalitě*
- *provádí jednoduché pokusy u skupiny známých látek, určuje jejich společné a rozdílné vlastnosti a změří základní veličiny pomocí jednoduchých nástrojů a přístrojů*

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

žák

- pozoruje a na základě toho popíše některé viditelné proměny v přírodě v jednotlivých ročních obdobích
- pozná nejběžnější druhy domácích a volně žijících zvířat
- pojmenuje základní druhy ovoce a zeleniny a pozná rozdíly mezi dřevinami a bylinami
- provede jednoduchý pokus podle návodu

Očekávané výstupy – 2. období

žák

- *objevuje a zjišťuje propojenost prvků živé a neživé přírody, princip rovnováhy přírody a nachází souvislosti mezi konečným vzhledem přírody a činností člověka*
- *vysvětlí na základě elementárních poznatků o Zemi jako součásti vesmíru souvislost s rozdělením času a střídáním ročních období*
- *zkoumá základní společenstva ve vybraných lokalitách regionů, zdůvodní podstatné vzájemné vztahy mezi organismy a nachází shody a rozdíly v přizpůsobení organismů prostředí*

- *porovnává na základě pozorování základní projevy života na konkrétních organismech, prakticky třídí organismy do známých skupin, využívá k tomu i jednoduché klíče a atlasy*
- *zhodnotí některé konkrétní činnosti člověka v přírodě a rozlišuje aktivity, které mohou prostředí i zdraví člověka podporovat nebo poškozovat*
- *stručně charakterizuje specifické přírodní jevy a z nich vyplývající rizika vzniku mimořádných událostí; v modelové situaci prokáže schopnost se účinně chránit*
- *založí jednoduchý pokus, naplánuje a zdůvodní postup, vyhodnotí a vysvětlí výsledky pokusu*

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

- *na jednotlivých příkladech poznává propojenost živé a neživé přírody*
- *popíše střídání ročních období*
- *zkoumá základní společenstva vyskytující se v nejbližším okolí a pozoruje přizpůsobení organismů prostředí*
- *zvládá péči o pokojové rostliny a zná způsob péče o drobná domácí zvířata*
- *chová se podle zásad ochrany přírody a životního prostředí*
- *popisuje vliv činnosti lidí na přírodu a jmenuje některé činnosti, které přírodnímu prostředí pomáhají a které ho poškozují*
- *reaguje vhodným způsobem na pokyny dospělých při mimořádných událostech*
- *provádí jednoduché pokusy se známými látkami*

Učivo

- **látky a jejich vlastnosti** – třídění látek, změny látek a skupenství, vlastnosti, porovnávání látek a měření veličin s praktickým užíváním základních jednotek
- **voda a vzduch** – výskyt, vlastnosti a formy vody, oběh vody v přírodě, vlastnosti, složení, proudění vzduchu, význam pro život
- **nerosty a horniny, půda** – některé hospodářsky významné horniny a nerosty, zvětrávání, vznik půdy a její význam
- **vesmír a Země** – sluneční soustava, den a noc, roční období
- **rostliny, houby, živočichové** – znaky života, životní potřeby a projevy, průběh a způsob života, výživa, stavba těla u některých nejznámějších druhů, význam v přírodě a pro člověka
- **životní podmínky** – rozmanitost podmínek života na Zemi; význam ovzduší, vodstva, půd, rostlinstva a živočišstva na Zemi; podnebí a počasí
- **rovnováha v přírodě** – význam, vzájemné vztahy mezi organismy, základní společenstva
- **ohleduplné chování k přírodě a ochrana přírody** – odpovědnost lidí, ochrana

a tvorba životního prostředí, ochrana rostlin a živočichů, likvidace odpadů, živelné pohromy a ekologické katastrofy

- **rizika v přírodě** – rizika spojená s ročními obdobími a sezonními činnostmi; mimořádné události způsobené přírodními vlivy a ochrana před nimi

ČLOVĚK A JEHO ZDRAVÍ

Očekávané výstupy – 1. období

žák

- *uplatňuje základní hygienické, režimové a jiné zdravotně preventivní návyky s využitím elementárních znalostí o lidském těle; projevuje vhodným chováním a činnostmi vztah ke zdraví*
- *rozezná nebezpečí různého charakteru, využívá bezpečná místa pro hru a trávení volného času; uplatňuje základní pravidla bezpečného chování účastníka silničního provozu, jedná tak, aby neohrožoval zdraví své a zdraví jiných*
- *chová se obezřetně při setkání s neznámými jedinci, odmítne komunikaci, která je mu nepřijemná; v případě potřeby požádá o pomoc pro sebe i pro jiné; ovládá způsoby komunikace s operátory tísňových linek*
- *reaguje adekvátně na pokyny dospělých při mimořádných událostech*

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

žák

- *uplatňuje hygienické návyky a zvládá sebeobsluhu; popíše své zdravotní potíže a pocity; zvládá ošetření drobných poranění*
- *pojmenuje hlavní části lidského těla*
- *rozezná nebezpečí; dodržuje zásady bezpečného chování; neohrožuje své zdraví a zdraví jiných*
- *uplatňuje základní pravidla bezpečného chování účastníka silničního provozu*
- *chová se obezřetně při setkání s neznámými jedinci; v případě potřeby požádá o pomoc pro sebe i pro jiné; ovládá způsoby komunikace s operátory tísňových linek*
- *reaguje adekvátně na pokyny dospělých při mimořádných událostech*

Očekávané výstupy – 2. období

žák

- *využívá poznatků o lidském těle k vysvětlení základních funkcí jednotlivých orgánových soustav a podpoře vlastního zdravého způsobu života*
- *rozlišuje jednotlivé etapy lidského života a orientuje se ve vývoji dítěte před a po jeho narození*
- *účelně plánuje svůj čas pro učení, práci, zábavu a odpočinek podle vlastních potřeb s ohledem na oprávněné nároky jiných osob*
- *uplatňuje účelné způsoby chování v situacích ohrožujících zdraví a v modelových situacích simulujících mimořádné události; vnímá dopravní situaci, správně ji vyhodnotí a vyvodí odpovídající závěry pro své chování jako chodec a cyklista*

- *předvede v modelových situacích osvojené jednoduché způsoby odmítání návykových látek*
- *uplatňuje základní dovednosti a návyky související s podporou zdraví a jeho preventivní ochranou*
- *rozpozná život ohrožující zranění; ošetří drobná poranění a zajistí lékařskou pomoc*
- *uplatňuje ohleduplné chování k druhému pohlaví a orientuje se v bezpečných způsobech sexuálního chování mezi chlapci a děvčaty v daném věku*

Minimální doporučená úroveň pro úpravy očekávaných výstupů v rámci podpůrných opatření:

- uplatňuje základní znalosti, dovednosti a návyky související s preventivní ochranou zdraví a zdravého životního stylu
- rozlišuje jednotlivé etapy lidského života
- uplatňuje účelné způsoby chování v situacích ohrožujících zdraví a v modelových situacích simulujících mimořádné události
- uplatňuje základní pravidla silničního provozu pro cyklisty; správně vyhodnotí jednoduchou dopravní situaci na hřišti
- odmítá návykové látky
- ošetří drobná poranění a v případě nutnosti zajistí lékařskou pomoc
- uplatňuje ohleduplné chování k druhému pohlaví a orientuje se v bezpečných způsobech sexuálního chování mezi chlapci a děvčaty v daném věku

Učivo

- **lidské tělo** – stavba těla, základní funkce a projevy, životní potřeby člověka, pohlavní rozdíly mezi mužem a ženou, biologické a psychické změny v dospívání, základy lidské reprodukce, vývoj jedince
- **péče o zdraví** – zdravý životní styl, denní režim, správná výživa, výběr a způsoby uchování potravin, vhodná skladba stravy, pitný režim; přenosné a nepřenosné nemoci, ochrana před infekcemi přenosnými krví (hepatitida, HIV/AIDS), drobné úrazy a poranění, prevence nemocí a úrazů, první pomoc při drobných poraněních, osobní, intimní a duševní hygieny
- **partnerství, manželství, rodičovství, základy sexuální výchovy** – rodina, vztahy v rodině, partnerské vztahy, osobní vztahy, etická stránka vztahů, etická stránka sexuality
- **návykové látky, závislosti a zdraví** – návykové látky, hrací automaty a počítače, závislost, odmítání návykových látek, nebezpečí komunikace prostřednictvím elektronických médií

- **osobní bezpečí, krizové situace** – vhodná a nevhodná místa pro hru, bezpečné chování v rizikovém prostředí, označování nebezpečných látek; bezpečné chování v silničním provozu, dopravní značky; předcházení rizikovým situacím v dopravě a v dopravních prostředcích (bezpečnostní prvky), šikana, týrání, sexuální a jiné zneužívání, brutalita a jiné formy násilí v médiích
- **přivolání pomoci v případě ohrožení fyzického a duševního zdraví** – služby odborné pomoci, čísla tísňového volání, správný způsob volání na tísňovou linku
- **mimořádné události a rizika ohrožení s nimi spojená** – postup v případě ohrožení (varovný signál, evakuace, zkouška sirén); požáry (příčiny a prevence vzniku požárů, ochrana a evakuace při požáru); integrovaný záchranný systém

PŘÍLOHA P 2: TABULKY - PROCENTUÁLNÍ VYHODNOCENÍ POLOŽEK V DOTAZNÍKU

Tabulka 3 - Znáám cíle sexuální výchovy.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet	zastoupení	počet	zastoupení	počet	zastoupení
	N	%	N	%	N	%
Souhlasím	9	18,37	5	8,77	14	13,21
Spíše souhlasím	28	57,14	27	47,37	55	51,89
Spíše nesouhlasím	7	14,29	17	29,82	24	22,64
Nesouhlasím	5	10,20	6	10,53	11	10,38
Nevím		0,00	2	3,51	2	1,89

Tabulka 4 - Znáám obsah sexuální výchovy.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet	zastoupení	počet	zastoupení	počet	zastoupení
	N	%	N	%	N	%
Souhlasím	4	8,16	5	8,77	9	8,49
Spíše souhlasím	29	59,18	25	43,86	54	50,94
Spíše nesouhlasím	9	18,37	17	29,82	26	24,53
Nesouhlasím	6	12,24	7	12,28	13	12,26
Nevím	1	2,04	3	5,26	4	3,77

Tabulka 5 - Známa metody sexuální výchovy.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet	zastoupení	počet	zastoupení	počet	zastoupení
	N	%	N	%	N	%
Souhlasím	2	4,08	1	1,75	3	2,83
Spíše souhlasím	14	28,57	10	17,54	24	22,64
Spíše nesouhlasím	24	48,98	26	45,61	50	47,17
Nesouhlasím	7	14,29	16	28,07	23	21,70
Nevím	2	4,08	4	7,02	6	5,66

Tabulka 6 - Známa organizační formy sexuální výchovy.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet	zastoupení	počet	zastoupení	počet	zastoupení
	N	%	N	%	N	%
Souhlasím	3	6,12	1	1,75	3	6,12
Spíše souhlasím	21	42,86	13	22,81	21	42,86
Spíše nesouhlasím	15	30,61	18	31,58	15	30,61
Nesouhlasím	9	18,37	21	36,84	9	18,37
Nevím	1	2,04	4	7,02	1	2,04

Tabulka 7 - Známa sexuální práva.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet	zastoupení	počet	zastoupení	počet	zastoupení
	N	%	N	%	N	%
Souhlasím	7	14,29	8	14,04	15	14,15
Spíše souhlasím	19	38,78	19	33,33	38	35,85
Spíše nesouhlasím	10	20,41	16	28,07	26	24,53
Nesouhlasím	11	22,45	11	19,30	22	20,75
Nevím	2	4,08	3	5,26	5	4,72

Tabulka 8 - Vím, jak spolupracovat s rodiči žáků při sexuální výchově.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet	zastoupení	počet	zastoupení	počet	zastoupení
	N	%	N	%	N	%
Souhlasím	1	1,75		0,00	1	0,94
Spíše souhlasím	9	15,79	14	28,57	23	21,70
Spíše nesouhlasím	21	36,84	15	30,61	36	33,96
Nesouhlasím	19	33,33	17	34,69	36	33,96
Nevím	7	12,28	3	6,12	10	9,43

Tabulka 9 - Vím, jak začleňovat sexuální výchovu do různých předmětů na 1. stupni ZŠ.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet	zastoupení	počet	zastoupení	počet	zastoupení
	N	%	N	%	N	%
Souhlasím	7	14,29	4	7,02	11	10,38
Spíše souhlasím	17	34,69	18	31,58	35	33,02
Spíše nesouhlasím	12	24,49	15	26,32	27	25,47
Nesouhlasím	11	22,45	15	26,32	26	24,53
Nevím	2	4,08	5	8,77	7	6,60

Tabulka 10 - Vím, jak uplatnit princip vědeckosti v souvislosti s výukou sexuální výchovy.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet	zastoupení	počet	zastoupení	počet	zastoupení
	N	%	N	%	N	%
Souhlasím	1	2,04	3	5,26	4	3,77
Spíše souhlasím	11	22,45	10	17,54	21	19,81
Spíše nesouhlasím	14	28,57	18	31,58	32	30,19
Nesouhlasím	17	34,69	21	36,84	38	35,85
Nevím	6	12,24	5	8,77	11	10,38

Tabulka 11 - Vím, co obnáší princip koedukovaného charakteru v sexuální výchově.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet	zastoupení	počet	zastoupení	počet	zastoupení
	N	%	N	%	N	%
Souhlasím	1	2,04	2	3,51	3	2,83
Spíše souhlasím	9	18,37	4	7,02	13	12,26
Spíše nesouhlasím	11	22,45	16	28,07	27	25,47
Nesouhlasím	20	40,82	26	45,61	46	43,40
Nevím	8	16,33	9	15,79	17	16,04

Tabulka 12 - Vím, jak uplatnit princip etičnosti v sexuální výchově.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet	zastoupení	počet	zastoupení	počet	zastoupení
	N	%	N	%	N	%
Souhlasím	5	10,20		0,00	5	4,72
Spíše souhlasím	23	46,94	21	36,84	44	41,51
Spíše nesouhlasím	4	8,16	16	28,07	20	18,87
Nesouhlasím	13	26,53	16	28,07	29	27,36
Nevím	4	8,16	4	7,02	8	7,55

Tabulka 13 - Vím, jak uplatnit princip aktuálnosti v sexuální výchově.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet	zastoupení	počet	zastoupení	počet	zastoupení
	N	%	N	%	N	%
Souhlasím	3	6,12	2	3,51	5	4,72
Spíše souhlasím	19	38,78	18	31,58	37	34,91
Spíše nesouhlasím	11	22,45	17	29,82	28	26,42
Nesouhlasím	13	26,53	16	28,07	29	27,36
Nevím	3	6,12	4	7,02	7	6,60

Tabulka 14 - Vím, jak uplatnit princip komplexnosti v sexuální výchově.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet	zastoupení	počet	zastoupení	počet	zastoupení
	N	%	N	%	N	%
Souhlasím	2	4,08	1	1,75	3	2,83
Spíše souhlasím	12	24,49	16	28,07	28	26,42
Spíše nesouhlasím	16	32,65	16	28,07	32	30,19
Nesouhlasím	14	28,57	16	28,07	30	28,30
Nevím	5	10,20	8	14,04	13	12,26

Tabulka 15 - Vím, jak uplatnit princip přiměřenosti v sexuální výchově.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet	zastoupení	počet	zastoupení	počet	zastoupení
	N	%	N	%	N	%
Souhlasím	4	8,16	2	3,51	6	5,66
Spíše souhlasím	25	51,02	18	31,58	43	40,57
Spíše nesouhlasím	7	14,29	13	22,81	20	18,87
Nesouhlasím	10	20,41	15	26,32	25	23,58
Nevím	3	6,12	9	15,79	12	11,32

Tabulka 16 - Vím, jak uplatnit princip aktivity v sexuální výchově.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet	zastoupení	počet	zastoupení	počet	zastoupení
	N	%	N	%	N	%
Souhlasím	2	4,08		0,00	2	1,89
Spíše souhlasím	15	30,61	16	28,07	31	29,25
Spíše nesouhlasím	13	26,53	18	31,58	31	29,25
Nesouhlasím	12	24,49	14	24,56	26	24,53
Nevím	7	14,29	9	15,79	16	15,09

Tabulka 17 - Vím, jak uplatnit princip odbornosti v sexuální výchově.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet	zastoupení	počet	zastoupení	počet	zastoupení
	N	%	N	%	N	%
Souhlasím	2	4,08	2	3,51	4	3,77
Spíše souhlasím	18	36,73	16	28,07	34	32,08
Spíše nesouhlasím	14	28,57	19	33,33	33	31,13
Nesouhlasím	10	20,41	14	24,56	24	22,64
Nevím	5	10,20	6	10,53	11	10,38

Tabulka 18 - Vím, jak předat žákovi obsah sexuální výchovy v závislosti na jeho věku.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet	zastoupení	počet	zastoupení	počet	zastoupení
	N	%	N	%	N	%
Souhlasím	5	10,20	2	3,51	7	6,60
Spíše souhlasím	21	42,86	19	33,33	40	37,74
Spíše nesouhlasím	10	20,41	19	33,33	29	27,36
Nesouhlasím	10	20,41	13	22,81	23	21,70
Nevím	3	6,12	4	7,02	7	6,60

Tabulka 19 - Myslím si, že mám potřebné znalosti o principech sexuální výchovy.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet	zastoupení	počet	zastoupení	počet	zastoupení
	N	%	N	%	N	%
Souhlasím		0,00	2	3,51	2	1,89
Spíše souhlasím	15	30,61	5	8,77	20	18,87
Spíše nesouhlasím	13	26,53	25	43,86	38	35,85
Nesouhlasím	18	36,73	20	35,09	38	35,85
Nevím	3	6,12	5	8,77	8	7,55

Tabulka 20 - Začleňovat sexuální výchovu do komplexní výchovy žáka na 1. stupni ZŠ je důležité.

Možnosti odpovědí	Učitel s praxí		Učitel bez praxe		Celkem	
	počet N	zastoupení %	počet N	zastoupení %	počet N	zastoupení %
Souhlasím	11	22,45	18	31,58	29	27,36
Spíše souhlasím	25	51,02	25	43,86	50	47,17
Spíše nesouhlasím	6	12,24	9	15,79	15	14,15
Nesouhlasím	5	10,20	3	5,26	8	7,55
Nevím	2	4,08	2	3,51	4	3,77

PŘÍLOHA P 3: DOTAZNÍK PRO UČITELE

16. 1. 2018

Sexuální výchova na 1. stupni základní školy

Sexuální výchova na 1. stupni základní školy

Dobrý den, jmenuji se Edita Žáková a jsem studentkou oboru Učitelství pro 1. stupeň Univerzity Palackého v Olomouci. Prosím Vás o vyplnění anonymního dotazníku. Cílem mého výzkumu je zjistit, jak jsou učitelé připraveni realizovat výuku sexuální výchovy po stránce odborně didaktické, pod kterou patří uplatňování principů sexuální výchovy.

***Povinné pole**

1. Pohlaví *

Označte jen jednu elipsu.

Žena

Muž

2. Mám vystudovaný, nebo v současnosti studuji obor učitelství pro 1. stupeň základní školy.

Označte jen jednu elipsu.

Ano

Ne

3. Na vysoké škole jsem absolvoval/a předměty řešící problematiku sexuální výchovy. *

Označte jen jednu elipsu.

Ano

Ne

Nevím

4. V současnosti učím na 1. stupni základní školy. *

Označte jen jednu elipsu.

Ano *Přeskočte na otázku 5.*

Ne *Přeskočte na otázku 6.*

5. Kolik let praxe na 1. stupni ZŠ mám za sebou? (Napište)

6. *

Označte jen jednu elipsu na každém řádku.

	Souhlasím	Spíše souhlasím	Spíše nesouhlasím	Nesouhlasím	Nevím
Znám cíle sexuální výchovy.	☐	☐	☐	☐	☐
Znám obsah sexuální výchovy.	☐	☐	☐	☐	☐
Znám metody sexuální výchovy.	☐	☐	☐	☐	☐
Znám organizační formy sexuální výchovy.	☐	☐	☐	☐	☐
Znám sexuální práva.	☐	☐	☐	☐	☐
Vím, jak spolupracovat s rodiči žáků při sexuální výchově.	☐	☐	☐	☐	☐
Vím, jak začleňovat sexuální výchovu do různých předmětů na 1. stupni ZŠ.	☐	☐	☐	☐	☐
Vím, jak uplatnit princip vědeckosti v souvislosti s výukou sexuální výchovy.	☐	☐	☐	☐	☐
Vím, co obnáší princip koedukovaného charakteru v sexuální výchově.	☐	☐	☐	☐	☐
Vím, jak uplatnit princip etičnosti v sexuální výchově.	☐	☐	☐	☐	☐
Vím, jak uplatnit princip aktuálnosti v sexuální výchově.	☐	☐	☐	☐	☐
Vím, jak uplatnit princip komplexnosti v sexuální výchově.	☐	☐	☐	☐	☐
Vím, jak uplatnit princip přiměřenosti v sexuální výchově.	☐	☐	☐	☐	☐
Vím, jak uplatnit princip aktivity v sexuální výchově.	☐	☐	☐	☐	☐
Vím, jak uplatnit princip odbornosti v sexuální výchově.	☐	☐	☐	☐	☐
Vím, jak předat žákovi obsah sexuální výchovy v závislosti na jeho věku.	☐	☐	☐	☐	☐
Myslím si, že mám potřebné znalosti o principech sexuální výchovy.	☐	☐	☐	☐	☐
Začleňovat sexuální výchovu do komplexní výchovy žáka na 1. stupni ZŠ je důležité.	☐	☐	☐	☐	☐

ANOTACE

Jméno a příjmení	Edita Žáková
Katedra	Katedra primární a preprimární pedagogiky
Vedoucí práce	doc. PaedDr. Miluše Rašková, Ph.D.
Rok obhajoby	2018

Název práce	Připravenost učitele primární školy k sexuální výchově
Název práce v angličtině	Teacher's qualification for sex education in primary school.
Anotace práce	Diplomová práce pojednává o tématu připravenosti učitele primární školy k realizaci výuky sexuální výchovy po odborně didaktické stránce v souvislosti s principy sexuální výchovy. Teoretická část se zaměřuje na definování pojmu sexuální výchova, vymezení připravenosti učitele sexuální výchovy a popis principů sexuální výchovy. V empirické části dále předkládá popis výsledku šetření odborně didaktické připravenosti učitelů k sexuální výchově v souvislosti s jejich znalostí o principech sexuální výchovy.
Klíčová slova	Sexuální výchova; připravenost učitele; učitel sexuální výchovy; principy sexuální výchovy

Anotace práce v angličtině	This diploma thesis deals with the topic of the preparedness of primary school teachers for a sexual education on a professionally didactic basis in a connection with the application of the principles of the sexual education. The theoretical part of the thesis focuses on definition of the concept of sexual education, teachers preparedness, and description of sexual education principals. The empirical part of the thesis studies the didactic preparedness of teachers and their knowledge of the sexual education principals.
Klíčová slova v angličtině	Sex education; preparedness of teacher; teacher of sex education; principles of sex education
Přílohy	3
Rozsah práce	77 stran + přílohy
Jazyk práce	Čeština